

NÉBIH

Erdészeti Igazgatóság
Erdőtervezési és Természetvédelmi Osztály
1023 Budapest, Frankel Leó utca 42-44.

BUDAI-HEGYEK ERDŐTERVEZÉSI KÖRZET KÖZJÓLÉTI FEJLESZTÉSI TERVE

2 0 1 5

Tervező: Szamosfalvi Károly

Osztályvezető: Czirok István

Igazgató: Wisnovszky Károly

Veszprém, 2015. június

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezető.....	2
2. Az erdő igénybevétele, látogatásának általános szabályai.....	3
3. A körzet erdőterületének állapota és kezelésének közjóléti vonatkozásai	5
4. A körzet közjóléti szempontú vizsgálata.....	9
4.1. A körzet erdőterületeinek látogatottsága, idegenforgalmi adatok.....	9
4.2. A közjóléti tevékenység általános értékelése.....	10
4.3. Közjóléti létesítmények.....	13
4.3.1. Meglévő közjóléti létesítmények.....	15
4.3.2. Megszűnt közjóléti létesítmények	40
4.4. Közjóléti feltártság	40
4.4.1. Turistautak.....	41
4.4.2. Tematikus nyomvonalak	41
4.4.3. Kerékpáros nyomvonalak.....	43
4.4.4. Lovastúra nyomvonalak	44
4.5. Egyéb lényeges turisztikai adottságok	44
5. Erdészeti közjóléti fejlesztési program	45
5.1. A turizmus fogalma, erdőt érintő formái.....	45
5.2. A Körzet erdészeti közjóléti fejlesztése.....	45
5.2.1. Általános fejlesztési célok	45
5.2.2. A körzetre vonatkozó általános közjóléti javaslatok.....	46
5.2.3. Közjóléti létesítmények fejlesztési javaslatai.....	48
5.2.4. Közjóléti feltáró-hálózat fejlesztési javaslatai.....	51
5.2.4.1. Turistautak.....	57
5.2.4.2. Tematikus nyomvonalak.....	58
5.2.4.3. Kerékpáros nyomvonalak	59
5.2.4.4. Lovastúra nyomvonalak.....	60
5.2.5. Az erdőgazdálkodás közjóléti szempontú változtatásainak javaslata	61

1. Bevezető

Az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. (V.25.) törvény (továbbiakban: Evt.) 37. § (2) bekezdése szerint az erdők és az erdőgazdálkodási tevékenységet közvetlenül szolgáló földterületek közjóléti funkciójának fejlesztése és összehangolása érdekében erdőtervezési körzetenként **közjóléti fejlesztési tervet** kell készíteni.

Az erdők közjóléti szerepe nem csupán az erdő látogatásához és a szabadidő eltöltéséhez szükséges feltételek megteremtését jelenti, amely a közjóléti tevékenység által válik valóra, hanem az erdei közjólét az erdő társadalmi (közösségi) jólétben betöltött szerepét is, amely az emberi léthez méltó feltételek fenntartásához járul hozzá egyre jelentősebb mértékben.

Az erdő a legmagasabb szervezetségi szintű szárazföldi ökoszisztéma, amely az általánosan ismert szénmegkötő, oxigéntermelő tulajdonságai mellett a természet számtalan olyan elemének biztosítja az életfeltételeit, amelyek eltűnése nehezen megjósolható folyamatok kiindulása lehet. Emellett az erdő védi többek között a vízbázisokat, a településeket, utakat, csökkenti az eróziót és nem utolsósorban nyersanyagot termel és munkahelyeket teremt, amelynek egyre nagyobb szerepe lesz a vidék lakosság-megtartó erejében. Ennek a társadalmi szerepvállalásnak csak egyik szegmensével, az erdőben végzett közjóléti tevékenységgel foglalkozunk kiemelten a Budai-hegység erdőtervezési körzet közjóléti fejlesztési tervében.

A közjóléti fejlesztési terv a társadalom számára tájékoztatást ad a körzet közjóléti állapotáról és az érintettekkel egyeztetett közjóléti fejlesztések erdészeti hatáság által javasolt irányairól. Közjóléti szempontból vizsgálja és értékeli a körzet erdőállományát, annak kezelését és a jelenlegi közjóléti tevékenységet. Meghatározza a közjóléti fejlesztési programot, javaslatot tesz a meglévő közjóléti létesítmények fejlesztésére vagy felszámolására, újak létesítésére.

A Pilisi Parkerdő Zrt üdvözlő és a természet megóvására figyelmeztető táblája

2. Az erdő igénybevétele, látogatásának általános szabályai

Az alábbiakban az erdőben elhelyezett/tervezett közjóléti létesítményekkel és az erdő látogatásával kapcsolatos **általános szabályozást** foglaljuk össze az Evt. és annak végrehajtásáról kiadott 153/2009 (XI. 13.) FVM rendelet (továbbiakban: Vhr.) alapján.

Az **erdei közjóléti létesítmények** erdei közjóléti berendezések elhelyezésével kialakított *erdészeti létesítmények*¹, melyek a látogatók rekreációját, szabadidejük eltöltését, ismereteik gyarapítását szolgálják. Közjóléti létesítmény létesítéséhez, bővítéséhez, felújításához stb. az erdészeti hatóság engedélye szükséges. Közjóléti létesítmény létesítése az *erdő igénybevétele-nek*² minősül.

A Vhr. 3/A. § (1) bekezdése azonban négy közjóléti berendezés (pad, erdei bútor garnitúra, tájékoztató tábla, tűzrakóhely) esetében lehetőséget biztosít bejelentés alapján történő létesítésre, így ezen berendezések esetében nincs szükség az erdészeti hatóság engedélyére, így az erdő igénybevételeire vonatkozó eljárás lefolytatására sem.

Az Evt. szerint néhány kivételtől eltekintve **kizárólag a közérdekkel összhangban**, közcélok érdekében lehet erdőterületet igénybe venni.

Az *erdőben*³ és az *erdőgazdálkodási tevékenységet közvetlenül szolgáló földterületeken*⁴ elhelyezett közjóléti létesítményekről az erdészeti hatóság nyilvántartást vezet. Az erdészeti hatóság közjóléti nyilvántartása egyben alapját képezi a közjóléti létesítmények támogatásának, ezért is fontos, hogy minden létesítmény bekerüljön a nyilvántartásba és a létesítmény állapotában bekövetkező változások (pl. területváltozás, berendezések darabszámának változása stb.) bejelentésre és átvezetésre kerüljenek.

Aki az erdőben nem erdőgazdálkodással összefüggő tevékenység céljából tartózkodik az Evt. megfogalmazása szerint az **erdő látogatójának**⁵ minősül.

Másként rendelkező jogszabály (pl. természetvédelmi, honvédelmi stb.), vagy időlegesen elrendelt korlátozás hiányában, **az erdőben - annak rendeltetésétől függetlenül - üdülés, sportolás és kirándulás céljából gyalogosan, kerékpárral, lóval saját felelősségére bárki tartózkodhat, amit az erdőgazdálkodó tűrni köteles. Nem állami, illetve nem helyi önkormányzati tulajdonú erdőben** az erdészeti feltáró hálózat részein kívül **lovagolni, kerékpárral közlekedni tilos**, kivéve, ha az erdő tulajdonosa az erdő tulajdoni jellegét nem jelezte. Az erdőben, **abban az esetben lehet a megjelölt turistaúton kerékpározni és lovagolni, ha az együttes használat lehetősége jelzéssel megjelölésre került.** Az együttes használatot az erdészeti hatóság engedélyezi.

Kiépített parkerdei utat lovaglás céljára kizárólag az erre a célra kijelölt szakaszon lehet igénybe venni.

Az erdőben látogatás céljából járművel közlekedni csak az arra kijelölt úton szabad.

Erdőben quaddal, terep-motorkerékpárral, segédmotoros kerékpárral, valamint motor-kerékpárral közlekedni tilos.

Az erdő látogatója az erdőben és az erdészeti létesítményekben nem okozhat kárt és csak indokolt esetben zavarhatja mások pihenését vagy az erdőgazdálkodási tevékenységet. **Az erdőgazdálkodó az erdő látogatójától díjat nem kérhet**, azonban jogosult felmerült kárának megtérítésére. Az erdőgazdálkodó köteles az erdőgazdálkodási tevékenysége során megrongá-

¹ Evt. 15. §

² Evt. 77.-82. §

³ Evt. 6. §

⁴ Evt. 13. § (1) alapján: tisztás, rakodó, vadföld, erdei tó, csemetekert, cserjés stb.

⁵ Az erdő látogatásának szabályairól az Evt. 91-96. §-ai rendelkeznek.

lódott közjóléti létesítményt rendeltetésszerű használatra alkalmassá tenni, eredeti állapotába visszaállítani.

Az erdő látogatásakor az *erdősítés* területe (míg a faállomány átlagosan a két méteres magasságot el nem éri) és az *erdőrezervátum* magterülete csak a kijelölt úton és csak gyalogosan vehető igénybe.

Az erdőben 24 órát meghaladó tartózkodás, sátrazás illetve sportrendezvények szervezése, turistaút és ideiglenes elárusítóhely kialakítása csak az erdőgazdálkodó hozzájárulásával történhet.

Az erdőgazdálkodó **figyelmeztető táblák kihelyezésével**, valamint a helyben szokásos módon **korlátozhatja az erdő látogatását**, amennyiben az a látogató testi épségét vagy az erdőgazdálkodási munkálatokat veszélyeztetné.

Ilyen korlátozásra került sor a körzet területén 2014 decemberében az ónos eső által okozott fakidőlések következtében életveszélyessé váló erdőterületeken is. Az erdő látogatását vadászat időtartamára a vadászatra jogosult is korlátozhatja.

A 2012. évi II. (a szabálysértésről szóló) törvény 193.§ (1) b) pontja természeti és védett természeti területen vagy vadászterületen tiltja a kutyák póráz nélküli sétáltatását. Mivel minden erdő egyúttal vadászterület is így értelemszerűen ez minden erdőterületre is vonatkozik

Az erdő látogatója csak a kialakított tűzrakó helyen gyújthat tüzet a tűzvédelmi rendelkezések betartásával. **Fokozott tűzveszély⁶ időszakában, a kialakított tűzrakó helyen valamint az erdőn kívül, annak 200 méteres körzetében is tilos tüzet gyújtani.** A tűzgyújtási tilalom idején az erdészeti hatóság korlátozhatja vagy megtilthatja az erdőben való tartózkodást is.

Tilos az erdőben élő fáról, cserjéről lombot, gallyat levágni, mohát gyűjteni. Azonban állami területen – ha más jogszabály nem korlátozza, tiltja (pl. védett faj) – naponta, személyenként legfeljebb 2 kg gomba, vadgyümölcs, gyógynövény (egyéni szükségletet meg nem haladó mennyiség, amely kereskedelmi forgalomba nem hozható) gyűjthető.

Tilos az erdőben és a közforgalom elől elzárt erdei utakon az erdő látogatójának motorfűrészt, 0,5 kg-nál nagyobb fejtömegű fejszét, 30 cm-nél hosszabb vágólapú fűrészt magánál tartani.

Amennyiben az erdő látogatója az erdőt veszélyeztető vagy károsító cselekményt követ el, az erdészeti szakszemélyzet jogosult az elkövető ellen eljárást kezdeményezni, járművét feltartóztatni, átkutatni.

Tűzgyújtást tiltó figyelmeztetés

és alkalmi tűzrakó hely

⁶ A fokozott tűzveszély időszakában elrendelt tűzgyújtási tilalmat és annak feloldását az erdészeti hatóság honlapján, két országos napilapban, a közszolgálati televízióban és rádióban közlik.

3. A körzet erdőterületének állapota és kezelésének közjóléti vonatkozásai

A fejezetben közjóléti szempontból vizsgáljuk a körzet erdőterületeinek állapotát és az erdőállományok kezelését.

A Budai-hegyeket is magába foglaló erdőtervezési körzet 20 település 48934 hektárnyi közigazgatási területére terjed ki.

A körzetben 9873 ha erdőterület található az Országos Erdőállomány Adattár nyilvántartása szerint, amely 20,2 %-os erdősültségnek felel meg, ami közel azonos az ország erdősültségének (20,8%) mértékével. Figyelembe véve, hogy a körzet a főváros agglomerációjában helyezkedik el, az erdővel való ellátottság nem mondható rossznak.

A körzet településeinek erdőterülettel való ellátottságában jelentős mértékű eltérések tapasztalhatók, hiszen a csak belterülettel rendelkező Remeteszlősi közigazgatási területén egyáltalán nincs erdő, a vele szomszédos Nagykovácsi területének több mint 60 %-át borítja erdő, Budakeszi területének több mint 50%-os és Budajenőnek is 40%-ot meghaladó az erdősültsége.

A Budai-hegyvidéket alkotó – egykor összefüggő – erdőségek napjainkra egyre mozaikosabbban kapcsolódó erdőtömbökké alakultak. Az erdőtervezési körzetnek az egyharmadát kitevő Budai-hegyvidékhez szorosabban tartozó településcsoport területén (Nagykovácsi, Remeteszlősi, Budajenő, Telki, Páty, Budakeszi, Budaörs) található a körzet erdeinek kétharmada. Itt az átlagos erdősültség mértéke jóval magasabb (41%), mint a körzetnek a hegyvidék peremén lévő településcsoport területén, ahol átlagosan 10 %-os az erdőterület aránya.

A körzet területének településeire az utóbbi 24 év alatt az agglomeráció többi településeit is meghaladó mértékben a fővárosi lakosok letelepedése volt jellemző. A körzet településeinek 1990.évi 139704 főnyi lakosság száma 2014-re jelentős mértékben 204537 főre (1,46-szorosára) megnövekedett. A népsűrűség ez alatt az idő alatt 286 fő/km²-ről 418 fő/km²-re változott.

település	közig.terület (ha)	lakosok száma (fő 2014.01.01.)	erdőterület (ha)	erdősültség (%)
Biatorbágy	4412	12723	1084	24,6
Budajenő	1242	1833	539	43,4
Budakeszi	3710	13724	1869	50,4
Budaörs	2359	27655	573	24,3
Diósd	575	9348	3	0,5
Érd	6054	63294	134	2,2
Herceghalom	734	2234	64	8,7
Nagykovácsi	3001	7021	1886	62,8
Páty	3930	7013	1073	27,3
Perbál	2565	2053	659	25,7
Pusztazámor	927	1145	44	4,7
Remeteszlős	56	763	0	0
Sóskút	2767	3157	336	12,1
Százhalombatta	2806	18641	181	6,5
Tárnok	2360	8871	63	2,7
Telki	1047	3809	415	39,6
Tinnye	1610	1640	212	13,2
Tök	2473	1314	249	10,1
Törökbálint	2940	13108	338	11,5
Zsámbék	3366	5191	151	4,5
Összesen:	48934	204537	9873	20,2

Legnagyobb mértékű népesség növekedés Telki (6,1-szeres), Diósd (2,5-szeres) és Budajenő (2,0-szeres) esetében tapasztalható, de minden településen gyarapodott a lakosok száma. A körzet területén az ezer lakosra jutó erdőterület nagysága 48 hektár, ami az országos átlagnak (198 ha/1000 fő) az egynegyede.

A körzet erdőterületének 86,4 %-a (8532 ha) állami tulajdonú, melyből 8180 hektárnak a kezelője a Pilisi Parkerdő Zrt. A magántulajdonú erdőterület aránya 11,9 %, ami az országos átlaghoz (42,0%) viszonyítva nagyon alacsony. A közösségi tulajdonban lévő erdők aránya alacsony (1,7%).

A erdőtvény szerint az Országos Erdőállomány Adattár erdőrészesletenként nyilvántartja az erdők **természetességi állapotát**⁷ illetve az idő múlásával kimutatja a természetességi állapotnak a változását. A természetességi állapot a természeti folyamatok és az erdőgazdálkodás együttes hatására kialakult erdőállományt abból a szempontból elemzi, hogy mennyire áll közel az adott termőhelyen kialakulni képes természetes erdőállományokhoz.

Az optimális e tekintetben a *természetes erdő*, amely természetesen alakult ki és emberi behatásoktól mentes. Ilyen erdő a körzetben már csak nagyon kevés maradt (2,9 ha).

A következő természetességi fokozat a *természetszerű erdő*. A bolygatatlan erdőkhöz hasonló szerkezetű olyan erdő, amely természetesen jött létre, vagy mesterségesen a termőhelynek megfelelő őshonos fajok telepítésével létesült, amelyben tájidegen és intenzíven terjedő fajok elvétele fordulnak elő. Ilyen erdők alkotják a körzet erdőterületének kisebb részét (3,4 %).

Ebbe a természetességi kategóriába tartoznak a hegyvidék bükkös, kocsánytalan tölgyesek. Ezek az erdők a közjóléti hasznosítás szempontjából ideálisak, ha természetvédelmi szempontból a látogatásuk nem korlátozott.

A körzetben nagy mennyiségben találhatók *származék erdők*, amelyek őshonos fajokból állnak, azonban a természetes erdőszerkezet bizonyos részei hiányoznak és jelentős az idegenhonos és az intenzíven terjedő fajok aránya. Közjóléti célú használatra alkalmasak, előfordulási arányuk meghatározó a körzet területén (69,3 %).

A természetszerű és származék erdők aránya a hegyvidéki területen magasabb, a peremterületen mérsékeltebb.

A legalacsonyabb természetességi kategóriájú *átmeneti erdők* (9,0 %), *kultúrerdők* (17,1 %) és *faültetvények* (1,2 %) együttes aránya viszonylag magas, összesen 27,3 %, de az országos átlag alatti (amely 47%).

Erdőállomány alkotó fafajok tekintetében sokszínű a körzet erdőképe. A körzet területén a változatos termőhelyi viszonyoknak megfelelően az erdők faállomány viszonyai is megfelelően változatosak.

Azon belül is jelentős különbségek jellemzik a Budai-hegyek és peremterületek erdeinek fafajösszetételét. A Budai-hegyekben a tölgyek dominálnak, a bükkös, kőrises és gyertyános erdők is itt jellemzők. A peremi részeken jellemzőbb az akácok és az ültetvényszerű erdők jelenléte.

A teljes körzet területén a tölgyesek (24,9 %), cseresek (32,7%), bükkös (1,3 %) és gyertyános (2,0 %) állományok, mint közjóléti szempontból legértékesebb erdők együttes részaránya 60,9 % a körzet erdeiből. Az egyéb kemény lombos fafajú állományok az erdőterület 16,3 %-ára jellemzőek. Az akácok (10,0 %), nyáarak, fűzek és egyéb lágylombosok (3,8 %) és a fenyvesek (9,0 %) együttes területi aránya 22,8 %-ot tesz ki. Ezeknek a területeknek a közjóléti hasznosíthatósága kevésbé kedvező, mint az őshonos fafajokból álló elegyes erdők.

⁷ Evt. 7. §

Az erdők korosztály megoszlása jól jellemzi a körzet fafajainak az összetételéből fakadóan is érzékelhető erdőképet. Az erdőállományok korosztály megoszlására a 20-80 év közti állományok dominanciája a jellemző (54 %). A 80 év feletti erdőállományok területi aránya együttesen 30 %. Közjóléti hasznosítás szempontjából ezek az idősebb erdők számítanak a legkedvezőbb adottságú erdőknek. Különösen az őshonos fafajú idős erdők a legalkalmasabbak a közjóléti rendeltetésből fakadó elvárások kielégítésére.

Ebből a szempontból kedvező a 100 év feletti állományok több mint 10 %-os részaránya.

A tölgy, cser, bükk, gyertyán egyéb kemény lomb fafajösszetételű erdők 100 év feletti állományai összességében 882 ha területet borítanak a körzetben ami az összes erdő 8,9 %-át képviseli. Ezeknek a területeknek meghatározó többsége egyúttal a Budai-hegység területére esik.

A különböző véghasználati- felújítási módok alkalmazása jelentős mértékben befolyásolhatja egy erdős térség közjóléti hasznosíthatóságának minőségét.

Közjóléti szempontból kedvező képet nyújt a körzet erdőterületeinek **üzemmód**⁸ szerinti megoszlása is, amely meghatározza az alkalmazható erdőfelújítási eljárásokat és a fakitermelés módját.

A *folyamatos erdőborítást biztosító üzemmodok* közül jelenleg *átalakító üzemmodban* kezelt az erdő az erdők 35%-a, amelyben a fő szakmai cél a *vágásos üzemmodról* való áttérés a *szálas üzemmodra*. A faanyagtermelést nem szolgáló üzemmodú az erdőterület az erdők 25%-a. Ezeknek az erdőknek a területe a körzetben a későbbiekben várhatóan növekedni fog.

Ezek az erdők általában igen értékes élőhelyeket alkotnak, amelyeknél a talaj- és élőhely védelmi szempontok megelőzik a gazdasági érdekeket. Az ide sorolt állományokban csak kísérleti, erdővédelmi vagy erdőfelújítási céllal végezhető fahasználat, mivel ezekben az állományokban a természeti folyamatok szabad érvényesülése a cél. A *szálas üzemmodban* kezelt erdők területi aránya a körzetben 5%.

Többek között az erdők közjóléti funkciójának erősítése érdekében fogalmazta meg az Evt. azt az előírást, amely kötelezi az állami erdőgazdálkodókat a folyamatos erdőborítást biztosító átalakító, szálas vagy faanyagtermelést nem szolgáló üzemmodok alkalmazására. Az **állami tulajdonú, védelmi vagy közjóléti rendeltetésű, természetes, természetszerű** illetve **szárazmazék erdőkben** a jelenlegi körzeti erdőtervezést követően az erdőterületnek **legalább egyötöd részén kell folyamatos erdőborítást biztosítani** (nem lehet vágásos üzemmodot alkalmazni). Ezt az arányt a következő erdőtervezések során tovább kell növelni (egynegyed, majd egyharmad rész).

Az erdők kezelésének hosszú távú célját az **elsődleges rendeltetés**⁹ adja meg, amelyet erdő-részletenként kell meghatározni. Az elsődleges rendeltetés mellett további rendeltetések is megadhatók, amelyeket figyelembe kell venni az erdő kezelése során.

A körzet erdeinek elsődleges rendeltetés szerinti megoszlása a következő:

védelmi rendeltetés	7449 ha	75,4%
közjóléti rendeltetés	57 ha	0,6%
<u>gazdasági rendeltetés</u>	<u>2367 ha</u>	<u>24,0%</u>
	9873 ha	100,0%

A védelmi rendeltetésen belüli megoszlás a következő:

Természetvédelmi	5745 ha	77,2%
Talajvédelmi	1221 ha	16,4%
Településvédelmi	81 ha	1,1%
Mezővédő	76 ha	1,0%

⁸ Evt. 29.§(1)-(2)

⁹ Evt. 22-26. §

Műtárgyvédelmi	132 ha	1,8%
Partvédelmi	112 ha	1,5%
Honvédelmi	32 ha	0,4%
Vízvédelmi	2 ha	0,0%
<u>Natura 2000</u>	<u>48 ha</u>	<u>0,6%</u>
	7449 ha	100,0%

A természetvédelmi rendeltetésű erdők főként a Budai Tájvédelmi Körzet területére jellemzőek. Az erdőtervezési körzet erdeinek 72,1 %-a (7123 ha) a Natura 2000 terület, melynek jelentős része egyúttal védett is. A körzetben a közjóléti rendeltetésű erdők jelentős mértékben szintén a Budai-hegyvidéken fordulnak elő kisebb tömbökben.

Mivel közjóléti hasznosítás nem csak a közjóléti rendeltetésű erdők területén történik illetve a közjóléti rendeltetésű erdők is fontos talajvédelmi vagy természetvédelmi funkciót is ellátnak, sok erdőrészlet esetében találkozunk a közjóléti mellett védelmi vagy a védelmi mellett közjóléti rendeltetés bejegyzéssel második és harmadik helyen. Így 682 ha-nyi erdőterület esetében a közjóléti rendeltetés további (második vagy harmadik helyen bejegyzett) rendeltetesként szerepel.

Az erdők közjóléti használhatóságát befolyásoló környezeti károk közül az erdőtervezési körzet területét legsúlyosabban a 2014. decemberi ónos eső által okozott fadőlések jelentették. A két nap alatt lehullott 40-50 mm - fák koronájára fagyott - eső nagy területű erdőkárokat idézett elő. A kidőlt és derékba tört fák közlekedésre alkalmatlanná tették a turistaút hálózat egy részét, és jelentős károk keletkeztek az erdőben található közjóléti berendezésekben. A károk nyomainak felszámolása, a károsodott területek felújítása hosszabb távon oldható csak meg. Az érintett erdőterületek az esztétikai sérüléseket is csak hosszabb távon fogják kiheverni.

A turistautakkal sűrűn behálózott körzet területén a Pilisi Parkerdő Zrt érintett erdőszetei az erdőlátogatás korlátozását rendelték el, a kárelhárítási munkák idejére pedig a fokozott elővigyázatosságra figyelmeztető táblákat helyezték ki a turistautak mentén.

Jellemző a körzet erdeire is, hasonlóan az ország többi erdőterületéhez, hogy az erdőben kommunális hulladékot, veszélyes hulladékféléket, illetve az épített környezettel határos erdőterületeken zöldhulladékot helyeznek el a környéken lakók.

Az erdőszeti közjóléti létesítmények területén a hulladékgyűjtőkön kívül történő szemetelés néhány kivételtől eltekintve nem jellemző jelenség. Jellemző viszont az erdőterületeken a hajléktalanok megjelenése.

A természet védelmére rendszeresen figyelmeztetni kell a kirándulókat

4. A körzet közjóléti szempontú vizsgálata

Az erdők közjóléti hasznosítása iránti igény a Budapest kiránduló övezetének számító Budai-hegyekben a főváros nagy népsűrűsége miatt az ország más területein tapasztaltnál is korábban és fokozottabb mértékben jelentkezett. Az igények még tovább növekedtek az agglomeráció népességének növekedésével.

Ezt felismerve a Pilisi Parkerdő Zrt. jogelődjei már fél évszázaddal ezelőtt elkezdték a Budai-hegyvidék erdeinek közjóléti célú feltárását. Az államosított Budapest környéki erdőket 1954-ben nyilvánították parkerdővé. A Budai-hegyek erdőtervezési körzetbe tartozó települések közigazgatási területén elhelyezkedő erdőkben 25 db erdészeti közjóléti létesítmény szolgálja a kirándulókat.

Többségük a körzet területének kb. 1/3-át kitevő Budai-hegyvidéken található, ami a magasabb erdősültségnek és a turisztikai szempontból kedvezőbb domborzati viszonyoknak is köszönhető. A Budai-hegyvidék erdeit turistautak tárják fel, amelyek a Budapest határába lévő jól feltárt erdőterületeken is folytatódnak, összekapcsolva a főváros és a vele szomszédos agglomeráció közjóléti szempontból értékes területeit. A Budai-hegyek területén, beleértve a Budapest közigazgatási területére eső részeket is 371 km jelzett turistaút köti össze a látnivalókat és ezeknek az útvonalaknak a hossza folyamatosan növekszik.

A Budai-hegyek erdeinek döntő többsége az 1978-ban létrehozott Budai Tájvédelmi Körzet részét is képezi. Az erdők kezelését a Pilisi Parkerdő Zrt. a természetvédelmi és közjóléti érdekek szem előtt tartásával végzi.

4.1. A körzet erdőterületeinek látogatottsága, idegenforgalmi adatok

Bár az erdők turisztikai célú feltárása régmúlt időkre vezethető vissza és az ilyen irányú hasznosításnak is hosszú időkre visszavezethető hagyományai vannak, az erdők látogatottságának mértékére vonatkozó mennyiségi adatokkal nem rendelkezünk. A Pilisi Parkerdő Zrt. területén a Nyugat-magyarországi Egyetem szervezésében kb. 15 éve történt felmérés a parkerdei látogatók számának megbecslésére. Adatok nem állnak rendelkezésre, de a Budai-hegyvidék erdeiben az éves látogatói számot 5 millióra becsülik.

4.2. A közjóléti tevékenység múltja, általános értékelése

Az erdők közjóléti célú használatának a Budai-hegyvidéken nagy hagyományai vannak. Az erdők közjóléti feltárási igényének kialakulására nagy hatást gyakorolt a szervezett turizmus létrejötte.

A Budai-hegyek területe (amely részben Budapest, részben pedig az agglomeráció településeinek közigazgatási területén helyezkedik el) a magyar turizmus bölcsőjének is tekinthető. A Normafa már az 1800-as években írók, költők, művészek kedvelt kirándulóhelye volt. Guckler Károly erdőmester a Budai-hegység erdeinek fejlesztésén munkálkodott a XIX. század végétől.

Hazánkban az első turistaegyesület 1873-ban alakult Ótátrafüreden, Magyar Kárpát Egyesület néven. Céljai között szerepelt hazánk természeti értékeinek megismertetése, túraútvonalak kialakítása, menedékházak, turista létesítmények építése. 1889-ben kiadták a „Turisták lapját”. 1891-ben megalakult a Magyar Turista Egyesület, majd a huszadik század elején sorra alakultak országszerte is a turista egyesületek, amelyek egyre több városlakó számára tették vonzóvá a természeti környezet megismerését.

1929-ben bevezették az egységes turistaút jelzések rendszerét és fontos momentumként említhető az 1938-ban szervezett Szent István vándorlás az előzőleg kialakított Országos Kéktúra útvonalán. Ebben az időszakban országosan is már sok közjóléti létesítmény (kilátó, foglalt forrás, menedékház) várta a természet iránt érdeklődő turistákat.

A huszadik század elején (1910-ben) megépült a János-hegyen az addigi fa kilátó helyén az ország legimpozánsabb kilátója az Erzsébet kilátó. A huszadik század második felében az erdő közjóléti célú feltárása folytatódott, egyre bővült a turistaút-hálózat és szaporodott a közjóléti létesítmények száma.

A régi hagyományokat ápolva 1990 után újjáalakult több turistaegyesület, amelyek a turistáskodás szervezeti kereteit is megadták.

A körzet területén a múlt század hetvenes éveitől indultak meg a közjóléti fejlesztések, amelyeknek egyik fő létesítménye az 1979-ben átadott Budakeszi vadaspark volt, erdei pihenőhelyek, kirándulóhelyek sora létesült, 2005-ben megépült a Nagy-Kopasz-tetőn az impozáns Csereztető Pál kilátó.

Jelenleg a Budai-hegyek Erdőtervezési Körzet területén 25 közjóléti létesítmény szolgálja a kirándulni, pihenni vágyó turistákat. A létesítmények állapota az elmaradó karbantartási munkák következtében a közjóléti nyilvántartás szerint megfelelő vagy vegyes állapotú.

Turistautak főként a Budai-hegység erdeit hálózák be. A hegyvidéket érinti az Országos Kéktúra útvonala is, amely Piliscsaba felől a Körös-völgy – Nagy-szénás – Zsíros-hegy - Remete-szurdok érintésével Máriaremeténél éri el Budapest határát. Az Országos Kéktúra mellett egyéb jelzett turistautak részletesen feltárlják az erdőterületeket, felfűzve a számtalan látnivalót.

A turistajelzések állapota jónak mondható. Ahol az idők folyamán a jelzések újrafestése időszzerűvé vált ott megújításuk folyamatosan megtörténik, az eligazodást nehezítő hiányosságok kevés helyen tapasztalhatóak. A turistatérképek tartalmához viszonyítva újabb kiegészítő jelzett útvonalakkal bővül folyamatosan a turistaút hálózat.

A szokásos turistajelzéseken túl újabb jelzésekkel is találkozhat az erdőt járó turista (pl. Mária útja Zsámbéktól Telkin, Nagykovácsin át Máriaremetéig), amely útvonalak egyéb jelzett turistaútvonalak nyomvonalán vagy hosszabb-rövidebb szakaszon teljesen új nyomvonalon haladnak.

A jelzett turistaútvonalak állapota általánosságban jónak mondható, közlekedésre alkalmas állapotúak.

A hagyományos turistajelzéseken kívül egyre több új tematikus jelzéssel találkozhatunk

Az erdei turizmus korosztálytól függetlenül nagyon sok ember számára jelent egészséges kapcsolódást. A tavasztól-őszig terjedő időszakban folyamatosan lehet találkozni az erdőkben turistákkal különösen az erdészeti közjóléti létesítmények környezetében, ezért egyáltalán nem közömbös, hogy az erdőlátogatók a közjóléti berendezéseket milyen állapotban találják, az erdő milyen természeti környezetet biztosít a szabadidő kellemes eltöltéséhez.

Ahogy az erdő közjóléti szolgáltatásai iránti igény a társadalomban egyre növekszik és a látogatók száma is gyarapodik, fokozott igénybevételnek vannak kitéve a parkerdőkben elhelyezett berendezések. Ez gyorsabb elhasználódást jelent az egyes berendezéstípusok esetében.

Ugyanakkor az utóbbi években a beruházási és felújítási források hiánya miatt a közjóléti berendezések állapotának gyors ütemű leromlása tapasztalható. A padok, irányítótáblák tájékoztatótáblák estében elmaradnak a karbantartáshoz elengedhetetlen festések, a tájékoztatótáblák információs anyagai előregszenek, megrongálják őket, de a cseréjük elmarad.

Egyes tűzrakó helyek és környezetük rendezetlen állapotú, kialakításuk provizórikus, ötletszerű pedig parkerdő területén nem csak ajánlott, hanem az erdőgazdálkodónak kötelessége – tűzvédelmi szempontból is – a biztonságos tűzrakó helyek kialakítása¹⁰.

¹⁰ Evt. 65. § (3)

Alkalmi tűzrakó hely a Szilfa tisztáson

A fenntartási munkák évek óta tartó elmaradásának az az eredménye, hogy az erdőgazdálkodók nem tudják az elvárható színvonalon kielégíteni az erdő közjóléti szolgáltatásai iránt jelentkező igényeket. Az állami és önkormányzati támogatás híján háttérbe fog szorulni a közjóléti szolgáltatás, e berendezések állaga tovább fog romlani, egy- egy létesítmény a felszámoláshoz közeli állapotba kerülhet.

A körzet területén, az ország többi erdőterületéhez hasonlóan találkozhatunk a szándékos rongálás példáival (berendezési tárgy elégetése, tájékoztatótábla összefestése, emlékművek megrongálása, irányítótáblák kidöntése, hulladékgyűjtő széttörése stb.). Az illegális hulladéklerakásra és a közjóléti berendezések szándékos rongálására főként Biatorbágy, Remeteszőlős és Budaörs határában lehet példákat találni. A Budapesttel határos erdőkben előfordul, hogy a turistajelzéseket levésik a fákról, valamint a fák koronájába műanyag palackokat dobálnak. A megrongált berendezések látványa visszatetszést kelt az erdei létesítményeket rendeltetésszerűen használó erdőlátogatókban. Az ő érdekükben is fontos volna a károkozók nyomainak mielőbbi eltüntetése, mivel a látogatók hajlamosak a létesítmény fenntartóját elmarasztaló vélemények megalkotására. A rongálók kilétének felderítésére az erdészetnek vannak próbálkozásai, de ezidáig még nem sikerült nyomukra akadni. A természet megőrzésének érdekében jó a kapcsolat az erdészet, a Duna-Ipoly nemzeti Park Igazgatóság a települési önkormányzatok és a civil lakosság között. A rendszeresen visszatérő rongálások eredményezhetik azt, hogy a fenntartó nem tudja vállalni a rendeltetéssel össze nem egyeztethető használatból eredő károk felszámolását és megszünteti a létesítményt.

Megrongált tájékoztató tábla

Másik súlyos probléma a hajléktalanok egyre nagyobb számú jelenléte az erdőkben. Helyenként kisebb telepeket hoznak létre, amelyek a legkülönbözőbb anyagokból összetákolt építményekből állnak. A környezetükben jelentős hulladék-felhalmozódás tapasztalható, sok esetben kutyákkal védik a territóriumukat. Az ilyen helyzetek kezelése messze túlmutat a terület kezelését végző erdőgazdálkodó hatáskörén. Az erdőt életvitelszerűen lakhatás céljára használók száma folyamatosan növekvő tendenciát mutat. A helyzet megoldása önkormányzati és állami beavatkozást igényel.

4.3. Közjóléti létesítmények

Közjóléti létesítményként tartja nyilván az erdészeti igazgatás az erdőben vagy erdős környezetben közjóléti berendezések elhelyezésével kialakított, korlátozás nélkül, általában térítésmentesen használható helyszínt, amely a látogatók rekreációját, szabadidejük eltöltését, ismereteik gyarapítását szolgálja.

Közjóléti berendezések a pihenés, a közlekedés, a sport, a játék és az ismeretszerzés célját szolgáló jobbára természetes anyagból készült, az erdős környezethez illeszkedő tárgyak, eszközök, építmények.

A 25 db közjóléti létesítmény településenkénti eloszlása a következő:

Település	Közjóléti létesítmény (db)
Biatorbágy	1
Budajenő	2
Budakeszi	5
Budaörs	4
Diósd	

Érd	1
Herceghalom	
Nagykovácsi	4
Páty	3
Perbál	1
Pusztazámor	
Remeteszőlős	
Sóskút	
Százhalombatta	
Tárnok	
Telki	3
Tinnye	
Tök	
Törökbálint	1
Zsámbék	

Biatorbágy:

- **Szily kápolna** bemutatóhely, emlékhely (0,02 ha) PP Zrt Budakeszi Erdészet

Budajenő:

- **Ilona-lak** erdei pihenőhely (0,1 ha) PP Zrt Budakeszi Erdészet
- **Öreg Tölgy Tanösvény** erdei tanösvény (2,7 km) Kodolányi János Kulturális és Környezetvédő Közhasznú Egyesület; PP Zrt Budakeszi Erdészet

Budakeszi:

- **Szilfa tisztás** erdei kirándulóhely (1,2 ha) PP Zrt Budapesti Erdészet
- **Vadaspark** bemutatóhely (300 ha) PP Zrt Budapesti Erdészet
- **Mamutfenyő** erdei pihenőhely (0,2 ha) PP Zrt Budakeszi Erdészet
- **Budakeszi Arborétum** bemutatóhely (37 ha) PP Zrt Budakeszi Erdészet
- **Hideg-völgyi erdészház** erdei pihenőhely (0,86ha) PP Zrt Budakeszi Erdészet

Budaörs:

- **Frank-hegyi terület** erdei kirándulóhely (60 ha) PP Zrt Budapesti Erdészet
- **Tűzkő-hegyi parkerdő** erdei kirándulóhely (2,2 ha) Budaörs Város Önkormányzata
- **Nap-hegyi parkerdő** erdei kirándulóhely (6,8 ha) Budaörs Város Önkormányzata
- **Törökugrató parkerdő** erdei kirándulóhely (11,3 ha) Budaörs Város Önkormányzata

Érd:

- **Beliczai-sziget** erdei kirándulóhely (33 ha) PP Zrt Ráckevei Erdészet

Nagykovácsi:

- **Nagyszénás** erdei kirándulóhely (91ha) PP Zrt Budakeszi Erdészet
- **Remete-szurdok** erdei kirándulóhely (10 ha) PP Zrt Budapesti Erdészet
- **Nagykovácsi kirándulóhely** erdei kirándulóhely (35 ha) PP Zrt Budakeszi Erdészet
- **Julianna-major cserkésztábor** állandó erdei tábor (10 ha) PP Zrt Budapesti Erdészet

Páty:

- **Páty-Főút** erdei kirándulóhely (3,5 ha) PP Zrt Budakeszi Erdészet
- **Dezső kunyhó** erdei pihenőhely (0,1 ha) PP Zrt Budakeszi Erdészet
- **Csergezán Pál kilátó** kilátó (0,1 ha) PP Zrt Budakeszi Erdészet

Perbál:

- **Mária-völgy** erdei pihenőhely (0,01 ha) PP Zrt Budakeszi Erdészet

Telki:

- **Csergezán emlékmű** bemutatóhely, emlékhely (0,1 ha) PP Zrt Budakeszi Erdészet
- **Anna-lak** erdei pihenőhely (0,5 ha) PP Zrt Budakeszi Erdészet
- **Széltörési kunyhó** erdei pihenőhely (0,1 ha) PP Zrt Budakeszi Erdészet

Törökbálint:

- **Törökbálinti parkerdő** erdei kirándulóhely (150 ha) PP Zrt Budapesti Erdészet

Az alábbiakban az erdőtervezési körzet területén található közjóléti létesítményeket mutatjuk be településenként.

4.3.1. Meglévő közjóléti létesítmények

1. Szily kápolna

Létesítmény típus:	Bemutatóhely, emlékhely
Elhelyezkedés:	Biatorbágy
Terület:	0,02 ha
Kezelő:	Pilisi Parkerdő Zrt. Budakeszi Erdészet
Befogadóképesség:	10 fő
Súlypont EOY koordinátái:	X: 634618, Y: 235217

A Szily kápolna a Biatorbágy 21 B és 21 M erdőrészek határán helyezkedik el. Megközelítése a településről a Keserűút utcán lehetséges, az út végétől a **P +** jelzésű turistaúton haladva, illetve az arról leágazó (a 21 B és M erdőrészek határvonalán haladó) serpentine gyalogösvényen érhető el. A kápolnát érinti a **P -** jelzésű turistaút is. A kápolnát Szily József építette a XIX. század elején. Első említése 1817-ben keltezett írásokban lelhető fel. A klasszicista homlokzatú, kör alaprajzú kápolnában van Szily Antal sírja. A bejárata előtti rondella-szerűen kialakított terasz alatt a Szily család sírboltját alakították ki.

A kápolnát 2007-ben szépen felújították. Műemlék, tulajdonosa a Magyar Állam, az erdőterület kezelője a Pilisi Parkerdő Zrt. Az épület környezete rendben tartott. Tájékoztató tábla ismerteti röviden a kápolna történetét. A környezetében lévő pihenő garnitúrák és a kis plató szegélyén megépített biztonsági fakorlátok állapota jó.

A Keserűút utca végén a **P +** jelzésű turistaútról induló serpentine ösvény kiinduló pontjánál (a 21 A és M erdőrészek határán) néhány gépkocsi parkolására alkalmas terület alakult ki.

Az ösvény lépcsőzésének állapota az időjárás és a használat következtében leromlott. A rövidebb, de meredekebb utat választó kirándulók erózióveszélyessé alakították az ösvény környezetét, egyes fák gyökérzete kiáll a földből.

Mivel a serpentine ösvényt egyszer már kiépítették és használják is, a Biatorbágy belterülete felől érkezők önmaguktól valószínűleg a továbbiakban is kevesen fogják a kissé hosszabb (a **P +** jelzésű turistaúton 530 m) megközelítést választani. Ezért egyik változatként javasoljuk a kialakított serpentine sétaút megújítását, a szükség szerinti helyeken a fa pofafalas lépcsők felújítását. Ebben az esetben a közlekedés biztonsága érdekében az ösvény mentén fa korlát megépítése is szükséges. Amennyiben az erdő kezelője a serpentine feljáró megszüntetése mellett dönt, abban az esetben a felvezető ösvény elejét és végét le kell zárni. A Keserűút utca végén irányító táblával javasoljuk felhívni a figyelmet arra, hogy a kápolnát az enyhe emelkedéssel vezetett turistaúton közelítsék meg. A kápolna melletti tájékoztató tábla kidőlt, fához rögzítetten áll, visszaállítása szükséges.

A kápolna és környezete

2. Ilona-lak

Létesítmény típus:	Erdei pihenőhely
Elhelyezkedés:	Budajenő
Terület:	0,1 ha
Kezelő:	Pilisi Parkerdő Zrt. Budakeszi Erdészet
Befogadóképesség:	10 fő
Súlypont EOV koordinátái:	X: 633152, Y: 248912

Az Ilona lak pihenőhely Budajenő községhatárában a perbáli községhatár mellett az 5 B és a 6 B védelmi elsődleges rendeltetésű erdőrészek határán található. Turistaútvonal nem érinti az erdei pihenőhelyet. Megközelítése a Nagykovácsit Perbállal összekötő erdészeti üzemi útról délnyugat irányban leágazó üzemi útról lehet mintegy 3 km-es gyaloglással. A pihenőhelyen tűzrakó hely erdei bútor garnitúra szolgálja az ide látogatók kényelmét. A pihenőhelyről szép kilátás nyílik a Zsámbéki-medencére. A pihenőhely mellett található Kiss Gábor erdész (1974-2007) emlékére állított emlékoszlop. A pihenőhelyen egy tájékoztató tábla elhelyezését javasoljuk, amely megismerteti az idelátogató turistákat az épület egykori funkciójával, elnevezésének okával, Kiss Gábor erdész helyi kötődésével.

3. Öreg Tölgy Tanösvény

Létesítmény típus:	Erdei tanösvény
Elhelyezkedés:	Budajenő – Telki (PP Zrt Budakeszi Erdészet)
Hosszúsága:	2,7 km
Kezelő:	Telki Önkormányzata
Befogadóképesség:	40 fő
Súlypont EOV koordinátái:	X: 633250, Y: 246524

A tanösvény a Budajenő 15 F; 23 C; 24 A; B; E; valamint a Telki 1 B és 8 TI1 védelmi elsőleges rendeltetésű részletek területén 2, 7 km hosszú nyomvonalon halad a Zsír-hegy déli oldalában. Megközelítése Telki nyugati községhatárán, a belterület szélén húzódó Rozmaring utcán javasolható. Az utcán, amelyen végighalad a **Z** □ jelzésű turistaút, jelzőtábla is mutatja a tanösvényhez vezető utat.

A tanösvény tulajdonosa és fenntartója Telki Önkormányzata. Létesítéséhez segítséget nyújtott a Duna Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, az Út Európába Alapítvány, a KoKuKK Egyesület, a Budavidék Zöldút Szövetség és a Pilisi Parkerdő ZRt. A tanösvény 9 állomáson mutatja be az erdő madarait, gombáit, a lejtősztyepp-rét és a tölgyesek élővilágát, valamint az erdő-és vadgazdálkodást. A tanösvény mentén madárodúkat is elhelyeztek. A tanösvény létesítése a különböző állami és civil szervezetek összefogásának jó példája. A tanösvény táblái 2011 óta több ütemben készültek el.

A létesítmény berendezései kifogástalan állapotúak, jól szolgálják a létesítés célját.

A tanösvény egyre népszerűbbé válása miatt a tanösvény nyitótáblájának környezetében, a Budajenő 24 TI2 jelű tisztás szegélyében indokolt lehet egy pihenőhely kialakítása. Néhány pad és erdei bútor garnitúra, valamint mivel a terület nem tekinthető fokozottan tűzveszélyesnek tűzrakó hely elhelyezésére is sor kerülhet.

Tanösvény tábla és a tanösvény jelzett nyomvonala

4. Szilfa tisztás

Létesítmény típus:	Erdei kirándulóléhsely
Elhelyezkedés:	Budakeszi
Terület:	1,2 ha
Kezelő:	Pilisi Parkerdő Zrt. Budapesti Erdészet
Befogadóképesség:	50 fő
Súlypont EOV koordinátái:	X: 641256, Y: 242548

A Szilfa tisztás Budakeszi 14 TI erdőtervi jelű tisztása, a belterület északi határa mentén a Budakeszi Vadaspark közvetlen szomszédságában. Megközelítése személygépkocsival a Budakeszit Budapesttel összekötő főútról a Szanatórium utcára letérve lehet. Budapestről a 22 sz. és 222 sz. autóbuszjáratokkal érhető el az Országos Korányi TBC Intézetnél történő leszállással. Innen a **S** + jelzésű turistaúton is megközelíthető, vagy a Szanatórium utcán.

Nagyon kedvelt kirándulóhely a budakeszi és a budapesti lakosok számára egyaránt. A tisztás mellett haladnak el a **S** + és a **P** + jelzésű turistautak.

A tisztást szívesen látogatják azok a kisgyermekes családok is, akik a vadaspark látogatására érkeznek. Az itt elhelyezett közjóléti berendezések (játszószerkek, védőházak, szabadtéri színpad, erdei bútor garnitúrák, padok, tájékoztató táblák) jó állapotúak, de az intenzív használat következtében gyorsabb elhasználódásnak vannak kitéve. Folyamatos karbantartásukra fokozott figyelmet kell fordítani, többek között a fából készült berendezések rendszeres festése szükséges ahhoz, hogy a gondozottság képét mutassák. A területet hétvégeken, jó idő esetén a befogadóképességét többszörösen is meghaladó számban látogatják a kirándulók, ezért a hétvégeket követően a kirándulóhely állapotának ellenőrzését rendszeresen el kell végezni. A pihenőhely területén szándékos rongálások nyomai nem tapasztalhatóak. A tisztás gyepfelülete szépen gondozott, ami elengedhetetlen ahhoz, hogy a közjóléti szerepét betöltse. A közeljövőben legsürgősebben az erdő szegélyében elhelyezett leromlott állapotú WC felszámolását kell megoldani. A tisztás területére engedéllyel szervezett rendezvények esetén a rendezvény szervezőjének legyen a kötelessége mobil WC biztosítása. Egyéb esetben a Vadaspark illemhelyeinek az igénybevételére van lehetőség. A fából készített vár állapota még kielégítő, kisebb javításokkal jó állapotba hozható, de egyre nagyobb a törekvés az erdei közjóléti berendezések európai uniós szabványoknak való megfeleltetésére. Ezért ha arra lehetőség adódik a megújítás helyett az uniós szabványoknak is megfelelő, a jelenlegi favár funkcióját helyettesítő játszószerkek telepítését javasoljuk. A tűzrakó helyek iránt megnövekedett igényeket mutatják a garnitúrák melletti provizórikus tűzrakók megjelenése. Ezeken a helyeken kőből kiépített tűzrakó helyek kialakítását javasoljuk. Az Erdészet a Szilfa tisztás és a Vadaspark között egy tanösvény létesítését tervezi.

A régi favár és az új játszószer

5. Vadaspark

Létesítmény típus:	Bemutatóhely
Elhelyezkedés:	Budakeszi
Terület:	300 ha

Kezelő: Pilisi Parkerdő Zrt. Budapesti Erdészet
Befogadóképesség: 150 fő
Súlypont EOY koordinátái: X: 640681, Y: 242356

A Budakeszi Vadaspark tágabb területe a 8 – 24 erdőtagokat érinti. A terület védelmi elsődleges rendeltetésű. Része a Budai Tájvédelmi Körzetnek. Megközelítése személygépkocsival a Budapest Budakeszivel összekötőútról letérve a Szanatórium utcán át lehetséges.

Budapestről a 22 sz. és a 222 sz. autóbusz járatlall lehet elérni az Országos Korányi TBC Intézet megállónál történő leszállással. Budapest felől a S + jelzésű turistaúton is megközelíthető.

A Budakeszi Vadaspark kialakítását az 1970-es években elvégzett munkák alapozták meg. Az 1979-ben a látogatók számára történő átadását követően sok átalakításon ment keresztül. Bővült az itt látható vadfajok száma, újabb létesítmények épültek és a látogatók kiszolgálásának színvonala is folyamatosan javult. A sorozatos fejlesztések következtében egyre nagyobb népszerűsége telt szert, amit az is igazol, hogy a jelenlegi 140 ezret meghaladó látogatói létszám már nem csak a budapesti és környékbeli látogatókból tevődik össze, hanem az ország más részeiből is érkeznek a látogatók. A Vadaspark vezetésének célja, hogy rövidtávon elérhető és hosszútávon tartható legyen a 150 ezres látogatói létszám éves szinten. A látogatók kényelmét szolgáló számtalan fejlesztés, amely több családbarát elemet (túra babakocsik használata, baba-mama kuckó, állatsimogató) is tartalmaz, minden korosztály igényeinek igyekszik megfelelni. A paraszttudvar kialakításával lehetőség nyílt a vadon élő állatok bemutatása mellett az őshonos magyar háziállatok bemutatására is.

A vadasparkban nagy szerepet kapnak a környezeti nevelést szolgáló oktató-nevelő programok, illetve néhány különlegesnek számító program (szombatonkénti „Állatijó” bemutató, élő Betlehem, éjszakai szakvezetések, részvétel az állatkertek éjszakája programban).

Megkezdődött az „Akadálymentes Vadaspark” program, amelynek keretében siketek számára is indítanak szakvezetéseket, illetve a megújított honlapot gyengénlátók számára is élvezhető formában elérhetővé tették. Beindult az erdei iskolai képzés, amelynek keretében a résztvevő gyerekek egynapos erdei iskolai oktatásban részesülnek. Több szervezeti átalakulást követően a vadaspark jelenleg nonprofit Kft formában működik és együttműködik több hasonló szervezettel (Budapesti Állatkert, Tropicarium, állatvédő szervezetek).

A fejlesztési célok között szerepel játszótér kialakítása, pihenőhely kiépítése, volierek építése és egy tanösvény létesítése. A Vadaspark szomszédságában 2013. évben nyílt meg a négy különböző nehézségű pályával rendelkező Erdei Kalóz Kalandpark, amely egyre több látogatót vonz. Ez is hozzájárul ahhoz, hogy a jelenleg rendelkezésre álló személygépkocsi parkoló, különösen hétvégéken és a nyári iskolai szünet alatt kicsinek bizonyul. Ezért a megnövekedett látogatói létszámot figyelembe véve a parkoló bővítését javasoljuk, amelyre a bejárat melletti nyiladék elején volna lehetőség. A Vadasparkkal szemben lévő felhagyott homokkő bánya (15 TN1 jelű részlet) udvara és a bányafalak szelvényei jó lehetőséget nyújtanak egy geológiai tanösvény kialakítására. A bányaudvarban egy a Budai-hegység közeteit ismertető bemutatóhely kialakítására is lehetőség nyílik. A Vadaspark fejlesztései engedélyezett tervek alapján történnek.

Bejárat kapuzat

Pihenőhely a vadasparkban

6. Mamutfenyő

Létesítmény típus:	Erdei pihenőhely
Elhelyezkedés:	Budakeszi
Terület:	0,2 ha
Kezelő:	Pilisi Parkerdő Zrt. Budakeszi Erdészet
Befogadóképesség:	10 fő
Súlypont EOY koordinátái:	X: 640000, Y: 240895

A helyi védettséget élvező két db. mamutfenyő a város nyugati szélén a belterületi határ közelében az 51 T13 erdőtervi jelű részletben helyezkedik el. A Meggyes vagy a Munkácsy Mihály utca felől közelíthető meg. A pihenőhelyet érinti a **Z +** jelzett turistaút is. A 100 évesnél idősebb, 30 méternél magasabb fák környezetében pihenőhelyet is kialakítottak. Pászti Gyula emlékére, aki a Budapesti Rockenbauer Pál Túravezetők Klubjának alapítója és vezetője volt, (továbbá a síremléke is itt található) Pászti pihenőnek nevezték el. Az itt elhelyezett berendezések jó állapotúak. A Munkácsy Mihály utca folytatásában a vízelvezető árkon átvezető híd megfelelő, de a fenyőkre utaló (az önkormányzat által kihelyezett) jelzőtábla állaga teljesen leromlott. Cseréjét meg kell oldani. Az új táblát a Meggyes utcai lecsatlakozáshoz volna célszerűbb elhelyezni. Ezen túlmenően a fenyők közelében egy a mamutfenyőket ismertető tájékoztató tábla elhelyezését is javasoljuk. A pihenőhelyen a provizórikus tűzrakó hely helyén egy kőből megépített tűzrakót javasolunk elhelyezni. Ugyanitt, az ideiglenesen egy fémszerkezetű tartóra kihelyezett hulladékgyűjtő zsák helyett egy fából készített hulladékgyűjtő telepítését javasoljuk, ha a fenntartó a hulladékgyűjtő rendszeres ürítését vállalja. Amennyiben a rendszeres felügyelet nem oldható meg akkor a már több helyen alkalmazott figyelmeztető táblával a keletkezett hulladék megfelelő gyűjtőhelyre történő elszállítására célszerű felhívni a kirándulók figyelmét. A fenyők környezetében lévő gyepterület rendezett állapotú. A tisztás szélén 2009-ben elültetett mamutfenyő csemeték egyelőre nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket, amelyik megfelelő eréllyel növekedett azt pedig letörték. A próbálkozást érdemes folytatni, de a fiatal korban fagyérzékeny és ápolást igénylő csemeték megóvására fontos odafigyelni. A Budakörnyéki Naturpark tervezete szerint a mamutfenyők környezetében mamutfenyő ligetet alakítanak ki, amely része lesz a Nemzetközi Dendrológiai Alapítvány által tervezett „Budakeszi Parkerdő és Arborétum Együttes”-nek, amelyben látogatócentrum, „napházak”, pálmakert, kilátók, lovastanya, pihenőhelyek, a „Keszi ház” (kulturpalota) kapnak helyet.

A mamutfenyőkhöz szervesen kapcsolható természetvédelmi és közjóléti szempontból is jelentős terület a Nádas-tó. A tó területének jelentős része mára a vízi élet szempontjából lepusztult, degradált állapotba került. A tó rehabilitációjához 2008. évben elkezdődtek a törté-

neti és természeti felmérések. A tervekben szereplő célállapot egy olyan nyílt vízfelület és vizes élőhely létrehozása, amelynek vízellátása folyamatos és természetes módon biztosított. A Nádas-tó a tervezett Budakörnyéki Naturpark szerves részeként a környezettudatos nevelésnek és természet-központú oktatásnak is egyik fontos helyszíne lehet. Megvalósulás esetén a Budakörnyéki Naturpark tervében szereplő 16,3 hektáros terület 40 %-át vízfelület, a többi területet vizes élőhelyhez kötődő növényzet borítaná. Közjóléti létesítmények kialakítására a megvalósítás függvényében kell tervet készíteni.

A mamutfenyők és a közelükben lévő tűzrakó hely

7. Budakeszi Arborétum

Létesítmény típus:	Bemutatóhely
Elhelyezkedés:	Budakeszi
Terület:	37 ha
Kezelő:	Pilisi Parkerdő Zrt. Budakeszi Erdészet
Befogadóképesség:	150 fő
Súlypont EOV koordinátái:	X: 637255, Y: 242434

Az arborétum a 45 erdőtag KI 1 és KI 2 részleteinek területét foglalja magába. Fokozottan védett terület. Megközelítése személygépkocsival a Budakeszit Telkivel összekötő közúton lehetséges. Távolsága Budakeszi központjától 4,5 km, a Hideg-völgyi erdészháztól (ahol a helyközi autóbusznak megállója is van) pedig 900 m. Turistaút közvetlenül nem érinti az arborétumot. Legközelebb a Hideg-völgyi erdészház mellett halad el a **Z** Δ (a Csergezán Pál kilátóhoz vezető) turistaút.

Az egykor mezőgazdasági hasznosítású területen kialakított arborétum története 1949-ben kezdődött, amikor az Erdészeti Tudományos Intézet erdőtelepítési kutatásokra megkapta a területet. Gyűjteményes kertté alakítása 1959-ben kezdődött el. A különféle őshonos és idegenhonos fás szárú fajok és azok változatainak száma eléri az ezret. A több mint fél évszázados korú növényállomány mára bemutathatóvá vált. Az arborétumot jelenleg elsősorban szakmai és iskolás csoportok látogatják. Szervezett csoportok számára előzetes egyeztetést követően a Budakeszi Erdészet szakvezetést biztosít. A látogathatóságnak ezt a formáját szeretné fenntartani a továbbiakban is a Pilisi Parkerdő Zrt.

A tervszerűen arborétum céljára létesített erdősítés területét tudatosan megtervezett sétaút hálózat tárja fel. A fás területeket kisebb tisztások váltogatják. Egyik tisztásán a négy évszázkot szimbolizáló szoborcsoportot találunk, egy másik tisztásán labdapálya van kialakítva, egy újabb tisztáson pedig a fenntartó erdei játszóhelyet szeretne kialakítani. A fás szárú növényál-

lomány egyik-másik parcellában már túl sűrű. A tisztások szépen rendben tartottak. A sűrű sétaúthálózatot már a telepítés időszakában létrehozták, jelenlegi állapotuk megfelelő.

Az arborétumban egy rendezvények megtartására alkalmas kisebb és egy nagyobb fedett esőbeálló, tűzrakó hely, egy épített tűzifatároló és egy a kertben dolgozó munkások számára kialakított melegedő és szerszámtároló is helyet kapott. Az arborétumban való eligazodást térképes tájékoztató táblák segítik. A sétautak mellett egyelőre nincsenek pihenőpadok, de a látogatók számának növekedése szükségessé teszi, hogy a pihenőhelyeken és a sétautak mentén is legyen lehetőség leülni. A fenntartónak szándékában áll az arborétum déli cseres-kocsánytalantölgyes állományrészében egy bemutató területen a különböző erdőgazdálkodási módszerek bemutatása. Ezzel az a célja, hogy a gyakorlatban, szakvezetéssel egybekötve be tudja mutatni az egyes erdőkezelési módok közti különbségeket. Mivel ez a területrészt az arborétumnak egy vízmosással elválasztott területén van ezért a vízmosás felett két db fahíd megépítése is szükséges. További célként szerepel egy erdei vizes élőhely kialakítása az arborétum területén.

A legsürgetőbb feladat viszont az arborétum területén lévő kb. 1000 növényfaj taxonómiai meghatározása, ami előfeltétele a korrekt bemutathatóságnak. A taxonómiai meghatározást követően a bemutatást elősegítő, az értékes fajok javára végrehejtendő állománykezelési munkákat kell elvégezni. Ezt követően új térképes és tájékoztató táblák elhelyezésével lehet megfelelően informálni a látogatókat. A bemutatandó növényfajok mellé pedig szabványos növénynév táblákat is el kell helyezni.

Az arborétum látogatottságának növekedése szükségessé teheti gépjármű parkoló építését, amit a közlekedésbiztonsági szempontok figyelembe vételével az arborétum kerítésén belül célszerű megoldani. A bejáratú út mellett a kapuzaton belül kétoldalt 20 db személygépkocsi számára a parkoló kialakítása megoldható. Autóbusszal érkező csoport részére pedig az erdészet parkolójában történő helybiztosítással oldható meg az autóbusz várakozása. Az erdészet parkolójától az arborétum bejárata gyalogosan a közúttal párhuzamosan a 44 és 47 erdőtagok mellett kiépített úton is elérhető.

Térképes ismertető tábla

A nyáron is sokszínű arborétum

8. Hideg-völgyi erdészház (Erzsébet erdészlak) pihenőhely

Létesítmény típus:	Erdei pihenőhely
Elhelyezkedés:	Budakeszi
Terület:	0,86 ha
Kezelő:	Pilisi Parkerdő Budakeszi Erdészeti

Befogadóképesség: 40 fő
Súlypont EOV koordinátái: X: 636570, Y: 242927

A régebb óta lakatlan erdészház a Budakeszi Telkivel összekötő közút mellett az arborétum bejáratától alig 1 km-re helyezkedik el. Erdőtervi jele: Budakeszi 35 ÉP. A terület nem része a Natura 2000 hálózatnak. A 2014 őszén kialakított erdei pihenőhely optimális helyszín a Budai-hegyeket látogató turisták számára. Megközelíthetősége személygépkocsival is egyszerű, de a ház közelében a helyközi autóbusznak is van megállóhelye. Az erdészházhoz tartozó, egykor kertként hasznosított területet az idők folyamán benőtték a cserjék és részben a fák. A kerítéssel körülvett terület rendbetétele, átláthatóvá tétele, ligetes kialakítása megtörtént. A közel egy hektáros területen erdei garnitúrák, 5 db tűzrakó hely, hulladékgyűjtők, hinta, homokozó, fedett pihenőhely szolgálja az ide kirándulók kényelmét. A helyszín kulturált kialakítása a térségben kisebb-nagyobb túrákra induló kirándulók számára is ideális helyszín. Az erdészlak mellett halad el a **Z Δ** jelzésű turistaút, amely déli irányban a Hideg-völgyi erdőn keresztül a Páty-Főkút erdei pihenőhelyet köti össze az erdészháztól északi irányban lévő Dezső kunyhó pihenőhellyel, a Tarnai-pihenővel, illetve a Nagy-Kopasz hegyen lévő Csergezán Pál kilátóval. Az erdészház mellett a turistaút nyomvonalán halad a Mária út is, ami miatt az útvonal látogatottságának növekedésére lehet számítani. A Sisakvirág Tanösvény utolsó (9.) állomása szintén itt található az erdészlak kerítésének sarkánál, a **Z Δ** jelzésű turistaút nyomvonalán. Az erdészház környezetében 25 db személygépkocsi parkolását biztosító parkolóhely kialakítása is megtörtént. Az egykori erdészház épületeinek felújításával, büfé és bemutatótér kialakítását tervezi a közeljövőben az erdőgazdaság. Az itt kialakított pihenőhely kellemes megállóhely a turistaösvényen és a Mária út nyomvonalán haladóknak és jó kiindulópont lehet azoknak a kirándulóknak a számára is, akik innen szeretnének felgyalogolni a Csergezán Pál kilátóba. Ez a hely eddig is sok kirándulónak kiindulási pontja volt, csak a sorompóval ellátott erdei út előtt a parkolás nem volt kellő mértékben megoldott. Ez a balesetveszélyes helyzet oldódott meg a személygépkocsi parkoló kialakításával és a helyközi autóbuszmegálló áthelyezésével. A pihenőhely kialakítását a Magyar Szénhidrogén Készletező Szövetség közreműködésével az OPÁL Tartálpark Zrt és a Terméktároló Zrt is támogatta.

Pihenő berendezések az erdészház ligetes udvarán

9. Frank-hegyi terület

Létesítmény típus:	Erdei kirándulóhely
Elhelyezkedés:	Budaörs
Terület:	60 ha
Kezelő:	Pilisi Parkerdő Zrt. Budapesti Erdészet
Befogadóképesség:	50 fő
Súlypont EOV koordinátái:	X: 642936, Y: 237340

A Frank-hegy természetvédelmi terület, része a Budai Tájvédelmi Körzetnek valamint a Natura 2000 hálózatnak. Tágabb területe a Budaörs 30; 31; 32; 33 számú erdőtagok területét foglalja magába, amely Budaörs északi (kertvárosias) belterülete és Csillebérc között helyezkedik el. Természetvédelmi elsődleges rendeltetésű erdőterület. Megközelíthető Budaörsről az Erdész utcából, valamint a vele párhuzamosan haladó **P-** jelzésű turistaúton, a Csillagvölgy utcából és a Berkenye utcából, valamint Budapestről Csillebérc felől. A hegy területén áthaladnak a **P –**, **P+**, **P □** és a **S U** jelzésű turistautak.

A 33 B és D erdőrészlet területén az egykori téglavetők tevékenységének nyomán mesterséges üregek, ún. Piktortégla üregek maradtak. Ennek a rég megszűnt és elfeledett mesterségnek a bemutatását tervezi a város önkormányzata. Turisztikai szempontból bizonyára érdeklődésre tarthat számon az itt gyakorolt tevékenység bemutatása. A piktortégla bányászata az 1880-as években kezdődött, amikortól több helyi családnak ez volt a fő tevékenysége és megélhetési forrása. A kibányászott anyagot festők használták festéskor első, fedőréteggént. A „budai föld” néven ismert festő segédanyagot nem csak hazai felhasználásra bányászták, hanem nagy mennyiségben külföldre is szállították. A bányászat mára már teljesen megszűnt. Az üregek nagy részét betömedékelték, de néhányra még ma is rá lehet találni, így pl. a 33 B és D erdőrészletben is.

Az üregeket tartalmazó terület geológiai és ipartörténeti szempontból is érdekes látványosságokat ígérhet, ha kellő feltártsággal és tájékoztató információkkal rendelkező bemutató területet alakítana ki az önkormányzat a Pilisi Parkerdőgazdasággal illetve a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatósággal együttműködve.

A területről jelenleg hiányoznak az arra látogató turisták kényelmét és ismeretszerzését szolgáló közjóléti berendezések. Ezért a terület mértéktartó (a természetvédelmi szempontokat maximálisan szem előtt tartó) közjóléti fejlesztése indokolt.

A Frank-hegy (Kakukk-hegy) Budapesttel határos részén van az 1912-ben épített, Kolacskovszky Lajosról elnevezett turistaház, amely ma vendégházként működik és ahonnan rendkívüli panoráma nyílik a fővárosra.

Piktortégla üregek a Budaörs 33 B erdőrésztlet szélén

10. Tüzkő-hegy

Létesítmény típus:	Erdei kirándulólhely
Elhelyezkedés:	Budaörs
Terület:	2,2 ha
Kezelő:	Budaörs Város Önkormányzata
Befogadóképesség:	20 fő
Súlypont EOV koordinátái:	X: 644358, Y: 236530

A Tüzkő-hegy 278 m-es csúcsa körül fennmaradt 2,2 ha-os erdőterülete a 26 B erdőrésztlet, amely Budaörs Város Önkormányzatának tulajdonában van. A hegyet teljesen körülépítették. A maradék erdő közjóléti elsődleges rendeltetésű, nem része a Natura 2000 hálózathoz. A kis területű parkerdőből szép kilátás nyílik a városra, Törökbálintra és Budapestre. Budapesttel csaknem határos a területe. Megközelítése Budaörsről a 240 jelzésű autóbusszal lehet a Budapest határán lévő Felsőhatár utcáig, onnan pedig gyalogosan a Tüzkőhegy utcáról lehet, ahonnan a fogadó kaputól szépen kiépített lépcsősor vezet a parkerdőbe.

A parkerdő területén jelzett turistaút nem halad át, legközelebbi jelzett turistaút a Frank-hegyet és a Rupp-hegyet is érintő **P 5** jelzésű turistaút.

A parkerdő tengelyében végigvezető 200 méter hosszú tanösvény 4 állomása ismereteket nyújt a hely történetéről, a Tüzkő-hegyen talált Árpád-kori leletekről, a hegy növény-és állatvilágáról, illetve a hegyre mesterségesen telepített feketefenyő állomálynak őshonos fafajú erdőállományra történő fokozatos átalakításáról.

A kicsi területű parkerdőben elhelyezett közjóléti berendezések (padok, hidak, tanösvény táblák, védőházak, lépcsők) jó állapotúak, jelenleg nincs szükség a fából készült berendezések állagmegőrzésén, felületkezelésén kívül más fenntartási munkák elvégzésére.

Az erdő állományszerkezetének őshonos fafajú erdővé történő átalakítása folyamatban van, amelynek eredménye az állomány fafaj összetételében tapasztalható.

A parkerdő Tűzkőhegy utca felőli bejárata és a tanösvény

11. Nap-hegy

Létesítmény típus:	Erdei kirándulóhely
Elhelyezkedés:	Budaörs
Terület:	6,8 ha
Kezelő:	Budaörs Város Önkormányzata
Befogadóképesség:	30 fő
Súlypont EOV koordinátái:	X: 643799, Y: 236212

A 253 m magas Nap-hegy 6,8 hektáros tömbje a város kertvárosias beépítésű részéből sziget-szerű zöld foltként emelkedik ki. Az egykor nagyobb erdőtömböt alkotó zöldfelületből a 26 A jelű, közjóléti elsődleges rendeltetésű erdőrészlet területe maradt meg erdőként. Az erdő tulajdonosa Budaörs Város Önkormányzata megfelelő módon védi és rendben tartja a parkerdőt és az erdőben elhelyezett közjóléti berendezéseket. Az erdő nem része a Natura 2000 hálózatnak. A város felől a Liliom utcán lehet megközelíteni. A parkerdő bejáratát sorompó zárja le, onnan csak gyalogosan szabad közlekedni. A parkerdő területét nem érinti jelzett turistaút. A parkerdőben a sétaút mellett az 500 m hosszú tanösvény 12 ismertető táblája ismerteti meg a látogatókat a hely geológiájával, élővilágával, az erdő szerepével, sokszínű szolgáltatásaival, az erdőgazdálkodással, stb. A sétaút felvezet a hegy csúcsára. Az ott kialakított pihenőhelyről az idős feketefenyők között szép kilátás nyílik a Kő-hegyre, az Odvas-hegyre és a városra. Az előregedő és kiritkuló feketefenyő állomány alatt ma már egyre nagyobb számban jelennek meg (részben mesterséges telepítés nyomán, részben természetes úton elszaporodva) az őshonos fa és cserjefajok, amelyek hosszabb távon biztosítani fogják a terület folyamatos erdőborítottságát.

Az erdő, főként fenyves állományának köszönhetően nagymértékben tűzveszélyesnek minősül, ezért is hiányoznak a tudatosan kialakított tűzrakó helyek. Az önkormányzat a tűzveszélyesség jelzésére több helyen is a tűzrakás tiltását jelző táblákat helyezett ki.

A parkerdő területét az önkormányzat funkcionálisan jól alakította ki. A kihelyezett közjóléti berendezések állapota megfelelő, azonban néhány helyen a szándékos rongálások nyomaival lehet találkozni, pl. a Budai-hegység földtörténetét bemutató tanösvény tábla információs felületét összetörték, egyik védőházat és padokat festékekkel megrongálták. Ezeket a szándékosan megrongált berendezéseket a károsítás nyomait fel kell számolni, hogy a rongálások ne ronthassák a parkerdőbe látogatók pozitív benyomását az egyébként gondosan kialakított és fenntartott parkerdőben.

Pihenőhely és tanösvény tábla a parkerdőben

12. Törökugrató

Létesítmény típus:	Erdei kirándulóhely
Elhelyezkedés:	Budaörs
Terület:	11,3 ha
Kezelő:	Budaörs Város Önkormányzata
Befogadóképesség:	30 fő
Súlypont EOY koordinátái:	X: 640667, Y: 234469

A Törökugrató-hegy az M1 autópálya és a 100-as út között a város belterülettel körülhatárolt részén fekszik. A hegy része a Budai Tájvédelmi Körzetnek. A dolomit sziklahegy legmagasabb pontja 249 m.

A Törökugrató-hegy lábánál lévő mesterséges erdőtelepítéssel talajvédelmi célból létesített erdők tartoznak a parkerdőbe. A 40 A1 (feketefenyő) és a 40 D1 (akác) erdőrészek alkotják a parkerdőt. Mindkét erdőrészlet közjóléti elsődleges rendeltetésű. Egyik erdőrészlet sem része a Natura 2000 hálózatnak. A 40 A1 részlet nagymértékben tűzveszélyes, különösen a száraz nyári időszakban, ezért az önkormányzat több helyen is elhelyezett tűzgyújtást tiltó táblákat a parkerdő területén. A terület megközelítése a város főutcájáról, a Szabadság utcáról leágazó Kökörcsin, illetve Rezeda utcán, valamint a Bazsalikom utcáról lehet. A parkerdő területét jelzett turistaút nem érinti.

A parkerdőben egy 880 m hosszú tanösvény ismerteti meg a kirándulókat a hegy történeti és természeti sajátosságaival, növény és állatvilágával. Azon kívül egy 11 állomásból álló erdei tornapálya is szolgálja az ide látogató helybeliek szabadidős sportolási igényeit.

Az egynegyed évszázaddal ezelőtt telepített erdő az eredeti, talajvédelmi célján túl ma már kiválóan betölti közjóléti szerepét is. Az egykor nem őshonos fafajokkal telepített erdő területén az erdő második szintjében már sok őshonos fa és cserjefaj megjelenése is tapasztalható. A területet az erdőállományban utólag kialakított és szépen rendben tartott ösvények tárják fel.

Az erdőben elhelyezett közjóléti berendezések (padok, irányjelzők, tanösvény táblák, növény név táblák, madáretetők, védőház) általánosságban jó állapotúak. A hulladékgyűjtők rendszeres ürítéséről gondoskodik az önkormányzat.

A parkerdőben tapasztalható kisebb rongálások nyomaival azonban lehet találkozni, pl. egyes növénynév táblák összecszerelése, a védőházikó összefestékezése, a déli bejárat melletti tájékoztató tábla megrongálása, az északi bejárat lépcsője mellett falazóelemek illegális elhelyezése. Ezeknek a hiányosságoknak a kiküszöbölését meg kell oldani, hogy ne árnyalja be az egyébként gondosan kialakított és ápolat parkerdő képét.

A parkerdő vonzerejét fokozza, hogy a közvetlen szomszédságában a Törökugrató-hegyen a város önkormányzata további három tanösvényt is létesített, amelyek mentén az információs táblákon túl kényelmi berendezések (padok, hulladékgyűjtők, kerékpár tároló, ivókút) is komfortosabbá teszik a bejárást.

A 730 m hosszú Kövirózsa botanikai tanösvény bemutatja a lejtősztyeppék zárványként itt előforduló képviselőit.

A 750 m hosszú Naprózsa botanikai tanösvény felvezet a Törökugrató csúcsához ahonnan szép kilátás nyílik az egész Budaörsi-medencére.

A Bobald tanösvény a Törökugrató és környékének kulturtörténeti értékeit mutatja be.

Védőház és tanösvény tábla

13. Beliczai-sziget

Létesítmény típus:	Erdei kirándulóhely
Elhelyezkedés:	Érd
Terület:	33 ha
Kezelő:	Pilisi Parkerdő Zrt Ráckevei Erdészeti
Befogadóképesség:	100 fő
Súlypont EOV koordinátái:	X: 642177, Y: 223867

A parkerdő az Érd 1 és 2 sz. erdőtagban helyezkedik el az Ófalu és a Duna között a Duna folyó jobb partján. Az erdőterület gazdasági elsődleges rendeltetésű és része a Natura 2000 hálózatnak. A városból megközelíthető tömegközlekedési eszközzel. Személygépkocsival a Thermál Hotel Liget szálló melletti úton lehet az erdőig eljutni. A parkerdő bejáratát a hullámtér gátjánál sorompó védi az illegális gépkocsi forgalomtól.

A Duna egykori árterületén lévő erdőben egy 1500 m hosszú tanösvényt és erdei tornapályát alakított ki a Pilisi Parkerdő Zrt Ráckevei Erdészete, Érd Megyei Jogú Város és az Érdi Környezetvédő Egyesület támogatásával 2010. évben. A közjóléti berendezések fenntartásának feladatait Érd városa vállalta.

A tanösvény állomásain elhelyezett táblák segítségével megismerkedhet a látogató az ártéri erdő növény-és állatvilágával, az ártéri erdőgazdálkodással.

A tanösvény mentén kialakított erdei pihenőhely hosszabb kellemes erdei tartózkodást tesz lehetővé. A parkerdő fából készült berendezéseinek újrafestése időszakról időszakra vált. A tájékoztató táblák műanyag információhordozó felületei jó állapotúak.

Az ártér (hullámtér) jellegéből fakadóan a tanösvény és a tornapálya nyomvonala nem minden időszakban járható biztonságosan. A tanösvény mentén a mélyebb fekvésű területeken áthaladó útszakaszok csapadékosabb időszakban nehezen járhatók.

A termőhely nemes nyár klónokkal történő hasznosítása erdőgazdálkodási szempontból pillanatnyilag elfogadható, de a közjóléti hasznosítást bizonyos mértékben korlátozza a nőivarú nyár klónok virágzási időszakában tapasztalható tömeges termésszórás, amely zavaró hatású az erdőterület látogatói számára. A Pilisi Parkerdő Zrt. a nyárasok véghasználatát követően keményfás állományokkal (kocsányos tölgy, magas kőris, fekete dió) kívánja a terület erdőfelújítását elvégezni. A parkerdő látogathatóságának korlátozó tényezője továbbá a Duna áradása, illetve az árvíz visszavonulását követő időszakban az átázott utak járhatatlan állapota. Ezért amikor a felázott utak állapota azt már lehetővé teszi, a tanösvény és a tornapálya nyomvonalán az út profiljának felújítását szükséges elvégezni.

Tanösvény és tornapálya

14. Nagyszénás

Létesítmény típus:	Erdei kirándulóhely
Elhelyezkedés:	Nagykovácsi
Terület:	90 ha
Kezelő:	Pilisi Parkerdő Zrt Budakeszi Erdészeti
Befogadóképesség:	30 fő
Súlypont EOV koordinátái:	X: 636937, Y: 249694

A kirándulóhely a 7. erdőtag területére terjed ki. Védelmi elsődleges rendeltetésű, fokozottan védett természeti terület. Része a Natura 2000 hálózathoz tartozik. A Nagyszénás 550 m-es, szép panorámát biztosító csúcsára a **P** - és a **K** - jelzésű turistautak vezetnek fel. A fővárosból a Hűvösvölgyből induló 63-as autóbusszal lehet kijutni a település központjába. A település fő utcájáról, a Kossuth utcáról leágazó Antónia utcán – Bánya utcán haladva a **P** – jelzés mentén a Széles utca végénél lehet feljutni a község felett magasodó természeti területre. A Fenyő utca folytatásában lévő Gémeskút utcánál kezdődik a Nagy - Szénás tanösvény, amely a Széles utcánál ér vissza a település belterületére. A Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság által létesített 2,1 km hosszú tanösvény a **K** – és a **P** – jelzésű turistautak nyomvonalán halad. A tanösvény 7 állomáson ismerteti meg a tanösvény látogatóit az Európa Diplomás védett terület sajátos élővilágával, többek között a világon csak egyedül itt a Szénások fokozottan védett lejtőin élő pilisi lennel és annak élőhelyével. De a sajátos adottságokkal rendelkező élőhelynek köszönhetően több orchidea faj, árvalányhaj, Szent István király szegfű is benépesíti a kopár dolomit-lejtőket.

A terület rendkívül értékes növényvilágára való tekintettel itt fokozottan érvényes, hogy a jelzett turistautakról nem szabad letérni, mert a különösen érzékeny lágyszárú növényállo-

mányban a taposás is jelentős károkat okozhat. A területet látogató turisták számára a tanösvény elején és a végpontján, illetve a fokozottan védett terület határát átlépő turistautak mentén egy-egy részletes ismertető tábla elhelyezését javasoljuk, amely összefoglalja a látnivalókat és figyelmeztet a terület értékeinek megvédése érdekében betartandó szabályok különös fontosságára. Tekintettel a terület fokozott védett voltára és környezeti érzékenységre más közjóléti berendezés elhelyezését nem javasoljuk.

A Nagyszénás Európa Diplomás, védett karszt bokorerdő állománya és kopár dolomitlejtője

15. Remete-szurdok

Létesítmény típus:	Erdei kirándulóhely
Elhelyezkedés:	Nagykovács
Terület:	10 ha
Kezelő:	Pilisi Parkerdő Zrt Budapesti Erdészet
Befogadóképesség:	30 fő
Súlypont EOV koordinátái:	X: 641277, Y: 246137

A szurdok Nagykovács 18 és 19 erdőtagok területén található. Megközelíteni Remeteszőlős Vénusz utca felől lehet, ahol a Remeteszőlősön áthaladó **K +** jelzésű turistaút csatlakozik a szurdokon végigvezető **K –** jelzésű és a **K U** jelű turistaútba. A szurdok Budapest Remeteskertváros Csatlós utcájába ér be. A szurdokon végighalad a Piliscsaba felől érkező **K –** jelzésű Országos Kéktúra útvonala és ugyanezen a nyomvonalon halad a Mária út jelzett zárandókút útvonala is. A szurdokban végigvezet a Duna-Ipoly Nemzeti Park tanösvénye, amely egy 2,8 km hosszú körúton visszaér a kiindulási pontjához. A terület a Budai Tájvédelmi Körzet létrehozása (1978) óta fokozottan védett, amit sajátos tájképi, geológiai, botanikai és kultúrtörténeti értékei indokolnak. A szurdokban 16 kisebb – nagyobb barlang található, amelyekben őslénytani és kultúrtörténeti leletekre bukkantak a kutatók. A Budai-hegységben ritkának számító, jól karsztosodó Dachsteini Mész-kő legjelentősebb előfordulásával találkozhatunk itt. A szurdok alján ideiglenes vízfolyás gyűjti össze a völgy fölősi vizeit. Az év nagyobb részében a szurdok alján a meder száraz, víz inkább csak tavaszi hóolvadás után és nagy esőzéseket követően csordogál a mederben.

A szurdokon átvezető turistaút nyomvonala jó állapotú. A tanösvény táblái sajnos itt sem kerültek el a szándékos rongálások hatásait. Egyes táblák faszerkezetét és az információs felületét is festékszóróval lefújták, de „szerencsére” a szövegek még olvashatók maradtak. A völgyben egy kőtábla állít emléket dr. Pápa Miklósnak a természet- és műemlékvédő szakírónak a tiszteletére. A völgyben lévő irányító táblák megfelelő állapotúak. A turistaút mentén elhelyezett egy db pad már alig használható állapotú. Eltávolítását javasoljuk. Pótlását és más

pihenést szolgáló közjóléti berendezésnek a szurdok területére történő kihelyezését nem tartjuk indokoltnak, tekintettel a völgy fokozottan védett voltára, valamint arra, hogy a völgy végén már belterületen folytatódik a turistaút. Pihenés célját szolgáló berendezések elhelyezését inkább az Országos Kéktúra útvonalnak a szurdokot megelőző szakaszán, a Remete-hegy nyugati oldalán javasolunk. A szurdokban kerékpározás nyomaival lehet találkozni. Mivel kerékpározásra rendszeresen használják a belterületek közelsége miatt, ezért megfontolandó az együttes használat engedélyezése.

A tanösvény egyetlen rongálástól mentes táblája és a tanösvény nyomvonala

16. Nagykovácsi kirándulóhely

Létesítmény típus: Erdői kirándulóhely
 Elhelyezkedés: Nagykovácsi
 Terület: 60 ha
 Kezelő: Pilisi Parkerdő Zrt Budakeszi Erdészet
 Befogadóképesség: 30 fő
 Súlypont EOV koordinátái: X: 638325, Y: 249716

A kirándulóhely az Antónia-árok – Alsó - Zsíros-hegy térségét foglalja magába, a Nagykovácsi 11; 12; és részben a Solymár 5; 6; 7; 42 sz. erdőtagok területén. A terület védelmi elsődleges rendeltetésű védett és fokozottan védett erdőterület. Része a Natura 2000 hálózathoz tartozik. Megközelíthető a Bánya utcán, a Zsíroshegyi utcán és a Turista utcán. A területet érintik a **K - S - Z** – és a **K Δ** jelzésű turistautak. Az Alsó - Zsíros-hegy 424 m-es csúcsáról szép panoráma nyílik a térségre.

A 12 A és 12 B közti nyiladékon van a bányász emlékmű, amely ipartörténeti emlékhelynek minősül.

A 2014 decemberében a térségben károkat okozó ónos eső Nagykovácsi határában különösen szembetűnő állománypusztulást idézett elő. A Nagyszénás és a Zsíros-hegy területén jelentős mértékű fakidőlés, koronatorés volt tapasztalható. Károsodtak közjóléti berendezések, a turistautakat eltorlaszolták a kidőlt és letörött fák. A Pilisi Parkerdő Zrt. és a katasztrófavédelem gyors közreműködésével az életveszélyes helyzeteket rövid idő alatt megszüntették, de az erdőrészek belsejében még hosszú ideig láthatóak lesznek a vihar nyomai. Tekintettel a terület fokozottan védett voltára a terület egészét érintően nem lesz lehetőség a károsodott faanyag feldolgozására, a vastagfa értékesítésére. Ezért a megszokottnál nagyobb mennyiségű holtfa jelenlétével szembesülnek az erdőlátogató turisták.

A területen átvezető turistautak mentén fokozott figyelemmel kell lenni a vihar okozta másodlagos fakidőlésekből származó veszélyhelyzetek megelőzésére. A megrongálódott közjóléti berendezéseket is mielőbb pótolni szükséges. Javasoljuk, hogy a fokozottan védett erdőállományokban a látogatók részéről rendezetlen állapotként érzékelhető erdőképre vonatkozóan tájékoztató táblák adjanak információt, hangsúlyozva a területen maradó holtfának az erdő ökológiai rendszerében betöltött szerepét.

Nagy forgalmú kirándulóhely a csillesorral és a decemberi jégtörés okozta károk nyomaival

17. Julianna-major cserkésztábor (Sztrilich Pál cserkészpark)

Létesítmény típus: Állandó erdei tábor
 Elhelyezkedés: Nagykovácsi
 Terület: 10 ha
 Kezelő: Pilisi Parkerdő Zrt. Budapesti Erdészet
 Befogadóképesség: maximum 300 fő
 Súlypont EOV koordinátái: X: 639650, Y: 244261

A cserkésztábor Nagykovácsi déli községhatáránál a 47 G; 47 ÉP; 47 TI1 és 45 TI2 védelmi elsődleges rendeltetésű részletek területén található. A főbb tábori létesítmények a 45 TI2 jelű tisztáson helyezkednek el. Nem védett terület és nem képezi részét a Natura 2000 hálózatnak. Megközelítése a Nagykovácsi útról a Feketefej utcán lehet a Petneházy Club Hotelig, onnan pedig 2 km erdészeti feltáró úton. Gyalogosan Budapestről a Széll Kálmán tértől az 56-os villamossal Hűvösvölgyig, onnan a 63-as autóbusszal Adyligetig és tovább a Feketefej utcán a jelzés mentén. A cserkésztábor területét jelzett turistaút közvetlenül nem érinti. A közelében halad el a **P** – jelzésű turistaút, amely Nagykovácsit köti össze a Hárs-heggyel és a János-hegyi kilátóval. A cserkésztábor részére a Budapesti Erdészet a helyszínt biztosítja, a táborok szervezése, az egyes berendezések fenntartása a tábor szervezőjének a feladata.

A Sztrilich Pál cserkészvezetőről elnevezett cserkészpark 10 hektáros erdős, ligetes területen terül el. 1991-től fogadja a vendégeket. Befogadó képessége három házban 70 ágygal és 250 sátorhellyel több, mint 300 fő. A cserkésztábor területén egy 180 m²-es csűr, kápolna, főzőszín is helyet kapott.

A cserkésztábor szépen rendben tartott környezete kellemes helyszíne lehet osztálykirándulásoknak, néprajzi táboroknak, erdei iskolai foglalkozásoknak, környezettudatos szemléletformálás célját szolgáló táborozásoknak. A viszonylag nomád és természet közeli életmód kipróbálásával a fiatalok néhány napra kiszakadhatnak a megszokott, civilizációs ártalmaktól sem mentes környezetükből. A néhány napos itt tartózkodás alatt a résztvevők megismerked-

hetnek a környék természeti szépségeivel, kirándulásokat tehetnek Budakeszin a vadasparkba, az arborétumba, Budapestre és a környező településekre. A fából készült berendezések felületkezelését, állagmegóvási munkáit rendszeresen el kell végezni.

A cserkésztelep ideális természeti környezetben

18. Páty-Főkút

Létesítmény típus: Erdei kirándulólétesítmény
Elhelyezkedés: Páty
Terület: 3,5 ha
Kezelő: Pilisi Parkerdő Zrt Budakeszi Erdészeti
Befogadóképesség: 30 fő
Súlypont EOV koordinátái: X: 634926, Y: 239999

A pihenőhely Páty település belterületétől délre az 56 C és D védelmi, valamint az 56 CE2 közjóléti elsődleges rendeltetésű erdőrészletekben, a Főkút-forrás pedig az 56 TI6 védelmi rendeltetésű részlet szegélyében található. Az érintett részletek egyike sem része a Natura 2000 hálózathoz. A pihenőhely mellett végighalad a **Z Δ** jelzésű turistaút, amely a biatorbágyi kálváriától északi irányba haladva a Hidegvölgyi erdészházat érintve a Csergező Pál kilátóig, illetve onnan Nagykovácsi belterületéig vezet. Megközelítése személygépkocsival a Pátyot Budakeszivel összekötő közútról a Fenyves vendéglőnél lévő lecsatlakozásnál lehet.

Az 56 C részletben 2001. évben a Pilisi Parkerdő Zrt a Környezetvédelmi Minisztérium támogatásával egy 350 m hosszú erdészeti, földtani és növényzeti tanösvényt alakított ki. A domboldalon 1920 és 1960 között kőbányát üzemeltettek, ahol szarmata kori mészkövet termeltek ki.

A 6,8 hektáros terület az Erdészeti Tudományos Intézet kísérleti területe. A 73 éves fekete fenyvest 1941-ben a meredek domboldal eróziójának megfékezése céljából telepítették.

A meredek oldalon lévő tanösvény nyomvonalán lépcsők és fából készült korlát segíti a biztonságos közlekedést. A tanösvény berendezései a természetes elhasználódás nyomai tapasztalhatóak. A pihenőhelyeken a hulladékgyűjtők állapotáról látszik, hogy ha nem is nagy tömeg, de rendszeresen látogatják a létesítményt.

A tanösvény nyomvonalának egy részét benőtték a cserjék. A dombtetőn lévő pihenőhelyet rendszeresen használják a helyi lakosok vagy a **Z Δ** jelzésű turistaút nyomvonalán haladó turisták.

Az 56 CE2 részlet déli végén, a dombtetőn lévő pihenőhelyről szép kilátás nyílik Bátorbágyra illetve a medencére.

A Főkút-forrás bár nem túl bő vízhozamú, de vízéért gyakran látogatják a környék lakói. A foglalt forrás környezetét természeti állapotok jellemzik. A forrás helyét irányító tábla nem jelzi.

Közvetlenül a forrás mellett halad el a **Z Δ** jelzésű turistaút, amely érinti a forrástól 100 méterre lévő Nymfa oltárkö helyet. A hely történetéhez tartozik, hogy M. V. Carus aqvincumi decurio a II. században oltárkövet állított a Főkút forrás környékére a halhatatlan Nymfák tiszteletére. Ennek másolata áll itt egy bálványkő kapufélen a természet és ember-természet jelképeivel díszítve. Az eredetit a Magyar Nemzeti Múzeum kőtárában őrzik.

A létesítmény állapotának javítása érdekében javasoljuk a tanösvény felújítását, a pihenőhely felújítását, a forrás környezetének rendbetételét, tájékoztató táblák elhelyezését, pihenőhely kialakítását.

Pihenőhely a dombtetőn

Főkút forrás

19. Dezső kunyhó

Létesítmény típus:	Erdei pihenőhely
Elhelyezkedés:	Páty
Terület:	3,5 ha
Kezelő:	Pilisi Parkerdő Zrt Budakeszi Erdészet
Befogadóképesség:	10 fő
Súlypont EOV koordinátái:	X: 636303, Y: 243738

A Dezső kunyhó a 16 C védelmi rendeltetésű erdőrészletben helyezkedik el. Megközelíthető a Budakeszit Telkivel összekötő közútról a Hidegvölgyi erdészlaktól északi irányba a Csergezán Pál kilátóhoz vezető **Z Δ** jelzésű turistaúton. A Hidegvölgyi erdészlaktól 1200 m-re lévő négyes elágazástól keleti irányban 200 m-re található. Egyelőre jelzőtábla nem jelzi hollétét. A Budakeszi felől autóbusszal érkezők az erdészlaknál szállhatnak le az autóbusról, mivel ott megállója is van a helyközi járatnak.

A pihenőhely nevét dr Szalóki Navratil Dezső orvosról kapta, aki ornitológusként, vadász-ként, a hajdani természetvédelem támogatójaként is ismert volt. Tagja volt a képviselőháznak és a Kaán Károly elnökletével felállított Természetvédelmi Tanácsnak. Kaán Károly támogatója volt az 1935. évi erdő- és természetvédelmi törvény megalkotásában.

A kis kunyhó az erdőrészletnek egy fekete fenyves foltjában helyezkedik el. A közvetlen környezetében lévő kis tisztás kellemes pihenőhely a Csergezán kilátó felé vezető turistaút mentén. A kunyhó előtt egy erdei bútor garnitúra és egy kövekkel körbe rakott tűzrakó hely található, amelyek nagyon elhasználódott állapotban vannak. Jelenlegi állapotában az épület előtti berendezések már nem alkalmasak közjóléti célú használatra. Az Erdészet a pihenőhely felújí-

tását tervezi erdei bútor garnitúrák kihelyezésével. A kövekkel jelzésszerűen körülhatárolt tűzrakó hely helyett egy kövekből szabályosan megépített tűzrakó hely kialakítását javasoljuk. A kunyhó mellett egy tájékoztató táblán a pihenőhely névadójának, tevékenységének, a természetvédelemben betöltött szerepének ismertetését, a kilátóhoz vezető **Z Δ** jelzésű turistaút elágazásában pedig az irányító tábla oszlopára egy a Dezső kunyhó pihenőhelyet jelző tábla elhelyezését javasoljuk.

Dezső kunyhó

Felújítandó pihenőhely

20. Csergezán Pál kilátó

Létesítmény típus:	Kilátó
Elhelyezkedés:	Páty
Terület:	0,1 ha
Kezelő:	Pilisi Parkerdő Zrt Budakeszi Erdészet
Befogadóképesség:	20 fő
Súlypont EOV koordinátái:	X: 636277, Y: 245337

A Csergezán Pál (1924-1996) festőművésztől elnevezett kilátó a Páty 8 CE erdőrészletben a Nagy-Kopasz 559 méter magas csúcsán található. A kilátó turistautakon érhető el. Nagykovácsi belterületéről a **P Δ** és a **Z Δ** jelzésű, a Hidegvölgyi erdészlaktól pedig a **Z Δ** jelzésű turistaúton juthatnak fel a kilátóba a turisták. A kilátó mellett halad el a Sisakvirág tanösvény, amelynek 9 állomásán Nagykovácsitól a Hidegvölgyi erdészlaktól a térség erdeinek látnivalóival ismerkedhetnek meg a túrázók. A tanösvény 5. állomása éppen a kilátó, ahol röviden Csergezán Pált mutatja be az információs tábla. Javasoljuk egy a művész életét és munkásságát részletesebben bemutató tábla elhelyezését. A kilátó névadója nagyon sok szállal kötődött a Budai-hegyekhez. Az erdő élővilága által ihletett festményeinek túlnyomó része itt született. Életének utolsó éveit itt töltötte és műterme is a Budakeszi Erdőgazdaságban volt, hamvai a közeli Anna-lakon nyugszanak.

A 23,5 méter magas kilátót a Pilisi Parkerdő Rt. az FVM Erdészeti Főosztályának támogatásával 2005-ben építtette, állapota jó. Bár vörösfenyőből készített szerkezete a kültéri viszonyoknak jól ellenáll, élettartamának növelése céljából felületkezelése szükségessé válik.

Az impozáns kilátó 100 lépcsőfokon elérhető szintjéről nagyszerű körpanoráma tárul a látogatók szeme elé. Több-tíz kilométerre el lehet látni innen jó időjárási viszonyok között. Alsó, betonból épített földszinti része egyúttal eső elleni védelmet is nyújt.

A kilátó környezetében lévő erdei bútor garnitúrák jó állapotúak, a tűzrakó hely azonban már javításra szorul. Mivel a kilátót rendszeresen sokan látogatják, a pihenőhelyen a meglévő tűz-

rakó hely felújítását, illetve a kilátó alatt és közvetlen környezetében néhány pad elhelyezését javasoljuk.

Csergezán Pál kilátó és a szomszédos pihenőhely

21. Mária-völgy

Létesítmény típus: Erdei pihenőhely
Elhelyezkedés: Perbál
Terület: 0,1 ha
Kezelő: Pilisi Parkerdő Zrt Budakeszi Erdészet
Befogadóképesség: 10 fő
Súlypont EOV koordinátái: X: 632383, Y: 250215

A Mária-völgy a Meszes-hegy északi lábánál a völgyben haladó erdészeti feltáró úton közelíthető meg. A Perbált Nagykovácsival összekötő S – jelzésű turistaúton indulva a 20 ÚT jelű erdészeti feltáró útra a völgy irányába kell letérni. A völgyet és környezetét védelmi rendeltetésű védett erdők alkotják. Egykor az út mellett a 20 A részletben állt Mária szobor ma már nem létezik. Az egykor látogatott kegyhelyen javasoljuk a szobor helyreállítását, környezetében néhány pad és egy tájékoztató tábla elhelyezését, amely információkat ad magáról a kegyhelyről, az út mentén található látnivalókról, azok természeti értékéről. A Perbált Nagykovácsival összekötő erdészeti feltáró úton rendszeresen közlekednek erdészeti munkagépek és faanyagszállító járművek, ezért az erre közlekedő (különösen a kerékpáros) turisták figyelmét is fel kell hívni az ebből fakadó balesetveszélyre, az erdei közlekedés szabályaira.

22. Csergezán emlékmű

Létesítmény típus: Bemutatóhely, emlékhely
Elhelyezkedés: Telki
Terület: 0,01 ha

Kezelő: Pilisi Parkerdő Zrt Budakeszi Erdészet
Befogadóképesség: 10 fő
Súlypont EOY koordinátái: X: 634966, Y: 245980

A Csergezán Pál emlékére állított kő emlékoszlop Telki 16 F erdőrészlet szélén található. Mellette halad el a Telkit Nagykovácsival összekötő erdei feltáró út, amelyen egyúttal a **Z +**, majd később **Z –** jelzésű turistaút is vezet. Csergezán Pál (1924–1996) festőművész a magyar erdők, erdei vadak életének hű interpretálója, festőművész, grafikus, könyvillusztrátor volt. Képeit a világ több pontján (Párizs, München, London, Monte-Carlo) megrendezett kiállításokon csodálhatták meg a művészetét kedvelő látogatók.

Telkiben töltötte életének utolsó éveit, műterme a Budakeszi Erdőgazdaságban volt. Hamvait itt Anna-lakon helyezték örök nyugalomra.

Emlékére tisztelői, magyar erdészek és vadászok állítottak emlékművet. Az emlékművet fake-rítés veszi körül. Környezetét rendben tartják.

Az emlékmű a hagyományos értelemben vett közjóléti létesítményektől annyiban különbözik, hogy nincsenek a közvetlen környezetében hagyományosan közjóléti célokat (pihenést, oktatást, tájékoztatást) szolgáló berendezések. Az emlékhely az utókor megemlékezését és tiszteletadását fejezi ki.

Az emlékmű és közvetlen környezete rendben tartott, azonban, hogy ez így is maradjon a sír környékét továbbra is rendezett állapotban kell tartani, a kerítésen belül a gyepet rendszeresen nyírni kell, valamint a sírt körülvevő fake-rítés felületkezelését is rendszeresen el kell végezni.

Csergezán Pál síremléke az Anna-lak szomszédságában

23. Anna-lak

Létesítmény típus: Erdei pihenőhely
Elhelyezkedés: Telki
Terület: 0,5 ha
Kezelő: Pilisi Parkerdő Zrt Budakeszi Erdészet
Befogadóképesség: 20 fő
Súlypont EOY koordinátái: X: 635029, Y:245958

Az Anna-laki pihenőhely az Anna-laki vadászház mellett, a 17 ÉP jelű erdőtervezett területen található. A Telkit Budakeszivel összekötő útról lecsatlakozó erdészeti feltáró úton (**Z +** jelű

turistaút) 2,9 km-t haladva közelíthető meg. A feltáró úton a turistajelzés **Z** – jelűre váltva egészen Nagykovácsiig folytatódik.

A pihenőhely közelében a turistaút mellett található Csergezán Pál festőművész nyughelye, ahol az elhaladó turisták tiszteletüket fejezhetik ki az erdő és a Budai-hegyek festőjének az emlékére. A művész sírját emlékkő őrzi.

A turistautat gyalogosok és a kerékpározásra alkalmas magassági vonalvezetése, valamint az út jó minősége miatt kerékpárosok is gyakran használják. A vadászház, kerítéssel körülvett területén kívül helyezkednek el a minden arra járó turista számára igénybe vehető közjóléti berendezések. A pihenőhely nagyon népszerű és gyakran látogatott létesítménye a Budakeszi Erdészeti. Szándékos rongálásnak semmilyen nyoma nem fedezhető fel. A pihenőhely berendezéseit erdei garnitúrák, hulladékgyűjtők és egy tűzrakó hely alkotja. A fából készült berendezések állapota megfelelő. A tűzrakó helyet egy kővel és ültuskókkal ideiglenesen körülakott hely jelzi. A jelenlegi tűzrakó helyének kőből való kiépítését javasoljuk, ami a tűzveszély megakadályozása miatt is rendkívül fontos. A pihenőhelyet, tekintettel arra, hogy nagy forgalmú, kerékpárosok által is igénybe vett turistaút mellett helyezkedik el, továbbfejlesztésre javasoljuk. A fejlesztés részeként tűzrakó hely építésével, tájékoztató tábla, néhány erdei garnitúra kihelyezésével és egy kis védőház elhelyezésével lehetne komfortosabbá tenni a jelenleg is rendszeresen használt pihenőhelyet. A továbbfejlesztés mellett szól többek közt az is, hogy a fenntartó erdészeti részéről könnyen ellenőrizhető, fenntartása egyszerűbb és a folyamatos jó állapotban tartása könnyebben biztosítható.

Pihenőhely az Anna-lak mellett

24. Széltörési kunyhó

Létesítmény típus:	Erdei pihenőhely
Elhelyezkedés:	Telki
Terület:	0,1 ha
Kezelő:	Pilisi Parkerdő Zrt Budapesti Erdészet
Befogadóképesség:	10 fő
Súlypont EOY koordinátái:	X: 635780, Y: 246442

A Széltörési kunyhó a Telki 18 C erdőrészlet határán, az egykor csemetekertként működő 18 B erdőrészlet mellett van a Sisakvirág tanösvény 2. állomásától délre. Megközelítése az Anna-lakot Nagykovácsival összekötő erdészeti üzemi útról (**Z** + ; **Z** – jelű turistaút) lehetséges a

Nagykovácsi községhatárhoz közeli üzemi út elágazásától keleti irányban, attól 650 méterre. A kunyhó régen a csemetekert kiszolgáló épülete volt, amely használaton kívül került. Jelenleg leromlott állapotban van, a mellette lévő csemetekert is beerdősült. Közjóléti hasznosításra jelen állapotában nem alkalmas, és mivel igény sem jelentkezik a további hasznosítására, ezért az erdészet a megszüntetését javasolja. Az erdészeti feltáró út mellett, a közelben található Fehér István (1912-1987) és Fehér Tibor (1939-2001) erdészek emlékére állított kopjafa.

25. Törökbálinti parkerdő (Anna-hegyi parkerdő)

Létesítmény típus: Erdei kirándulóhely
Elhelyezkedés: Törökbálint
Terület: 150 ha
Kezelő: Pilisi Parkerdő Zrt Budapesti Erdészet
Befogadóképesség: 150 fő
Súlypont EOV koordinátái: X: 640346, Y: 231209

A parkerdő a település belterületével és az M0-ás autópályával körülhatárolt erdőterületen helyezkedik el. A legintenzívebben feltárt részei a 9 és 79 es erdőtagok területére esnek, amelyek a Pilisi Parkerdő Zrt Budapesti Erdészetének kezelésében vannak. A 17-es magántulajdonú és a 6-os állami tulajdonú erdőtagok közjóléti szempontból mérsékeltebben feltártak. A 7-es és a 8-as állami tulajdonú erdőtagok, amelyek az M0-ás autópálya déli oldalán vannak szintén kevésbé feltártak. A rendeltetésüket tekintve az állami területek közjóléti elsődleges rendeltetésűek, a magántulajdonú 17-es tag pedig részben védelmi, részben gazdasági elsődleges rendeltetésű erdőrészekből áll.

A parkerdő megközelítése a városból a Munkácsy Mihály utca felől lehetséges. Budapestről pedig a 88. és 272. számú autóbusz járatokkal lehet eljutni a Munkácsy Mihály utcáig, ahonnan a **P** –, a **Z** + és a **P** + jelzésű turistautak vezetnek fel a parkerdőbe. A település fölé magasodó Anna-hegy (265 m) erdőtömbjét sűrűn hálózzák be a különböző jelzésű, jól járható (**P** –, **Z** –, **P** +, **Z**, + **Z** Δ) turistautak. A nagy erdőtömböt kettészeli az M0-ás autópálya, amelyről az Anna-völgy pihenőnél lehet letérni a parkerdőhöz. A pihenőhelyről a **Z** – jelű turistaút vezet a parkerdőbe.

Az erdőtömb keleti szélén a Gyöngyvirág utcánál a 9 P erdőrészből kivett 650 m²-es területen hírközlési erősítő állomás tornya magasodik, amely egyúttal kilátóként is működik. Ez a kilátó nem erdészeti közjóléti létesítmény, de a kilátó funkcióját teljesen betölti. Felső szintjeiről körpanoráma nyílik a térségre.

A parkerdőbe a Munkácsy Mihály utca vége felől bevezető, a **P** + jelzésű turistaúttal párhuzamosan haladó erdészeti utat sorompóval látták el, de ez nem jelent visszatartó erőt az erdőben motorkerékpárral közlekedők számára. (Erre utalnak az utakon fellelhető motorkerékpár nyomok.) A kevésbé meredek **P** – jelzésű turistaúton rendszeres lovaglásra utaló nyomok is tapasztalhatóak.

A meredekebb területen haladó turistautak nyomvonalán eróziós károk alakultak ki. A régen elhelyezett vízvetők már nem képesek betölteni védelmi szerepüket.

A parkerdőben található erdei pihenést és ismeretszerzést szolgáló berendezések állapota megfelelő. A Pilisi Parkerdő Zrt információs táblái részletes ismereteket nyújtanak az erdőtársulások növényvilágáról, az erdőben élő állatokról a Pilisi Parkerdő Zrt erdőgazdálkodási tevékenységéről.

A mészke alapközetre települt, homokos kavicsrétegen kialakult erdőállományok sajátos növényvilágát, védett lágyszárú növényeit, az itt élő védett madarakat és erdei emlősöket mutatja be a 9 H és 9 P erdőrészek szegélyében a **P** – jelzésű turistaút mentén nemrég hét állomással kialakított Tavaszhi hérics tanösvény.

A tanösvény táblák másik oldalán a szintén hét állomásból álló erdei tornapálya instrukciói olvashatók. Az állomásokon tornaeszközök is szolgálják a tornapályát látogatókat. A 400 m hosszú tornapálya és tanösvény a Dióskert és az Anna hegyi kilátó között, a parkerdő legkedveltebb sétaútja mentén helyezkedik el.

A parkerdei közjóléti berendezéseket láthatóan használják. Állapotuk megfelelőnek mondható, nem rendeltetésszerű használatból eredő rongálások nem jellemzőek.

A parkerdőben a meredekebb, turistajelzéssel is ellátott utak erózió elleni védelme érdekében fából készített vízvetők szükség szerinti alkalmazását, az erózió által leginkább veszélyeztetett szakaszokon pedig fa pofafalas lépcsők építését javasoljuk.

Erodálódott turistaút

Az új tornapálya állomása

Pihenőhely és ismertető tábla a 6 A1 erdőrészletben

4.3.2. Megszűnt közjóléti létesítmények

A körzet területén megszüntetésre javasolt, illetve megszünt közjóléti létesítmény egy van, a Telki község határában lévő „Széltörési kunyhó”. A megszüntetés oka, hogy az egykori csemetekertben lévő építmény és környezetének közjóléti célú hasznosítása tartósan nem alakult ki, az épület állapota leromlott, felújítása nem indokolt.

4.4. Közjóléti feltártság

Az erdőtervezési körzet több szempontból – így közlekedési feltártságát illetően – is speciális adottságokkal rendelkezik. Az erdőterületek túlnyomó többsége nagy forgalmú – a fővárost az

agglomerációval összekötő – utak mentén, helyezkedik el. A főváros budai részéhez közeli települések magas erdősültsége nagyon kedvező. A legtöbb erdei közjóléti létesítmény néhány km - en belül tömegközlekedési eszközzel vagy személygépkocsival elérhető vagy megközelíthető, de az összefüggő erdőségek és az azokat behálózó turistautak hosszabb erdei túrákra is lehetőséget biztosítanak az erdőben túrázni vágyók számára.

Az erdőterületeken haladnak át olyan erdészeti üzemi utak, amelyek a közforgalom előtt nincsenek megnyitva. Ezeken az utakon a gépjárművek közlekedését forgalmi jelzőtáblákkal, illetve sorompókkal korlátozzák a terület erdőgazdálkodói.

A Budai hegyeknek közigazgatásilag a fővároshoz tartozó területeit behálózó turistautak összekötik az agglomeráció részét képező szomszédos települések erdőterületeivel. Így turisztikai szempontból szerves kapcsolatot teremtenek a turisztikailag feltárt budapesti és főváros környéki települések területei között. A Budai-hegyek Erdőtervezési Körzet közjóléti létesítményekkel való feltártságának intenzitása mérsékeltebb, mint az a Budapesti Erdőtervezési Körzetben tapasztalható. A fővárosi lakosságnak az utóbbi évtizedekben a Budai-hegyek kistépeléseire történő kiköltözése viszont a körzet turisztikai forgalmának folyamatos növekedését eredményezte. Igény jelentkezik a turizmust kiszolgáló feltáró hálózat bővítésére, ami természetvédelmi szempontokat figyelembe véve nem kívánatos, tekintettel arra, hogy az erdőtervezési körzet erdővel borított területeinek jelentős része a Budai Tájvédelmi Körzetnek is része és védett terület.

4.4.1. Turistautak

A Budai-hegyek Erdőtervezési Körzet területét összesen 371 km turistaút tárja fel. A területet egy rövid szakaszon (10 km) érinti az **Országos Kéktúra** útvonala is, amely Piliscsaba felől a Kőris-völgy – Nagy-szénás – Zsíros-hegy - Remete-szurdok érintésével Máriaremeténél hagyja el a körzet területét és éri el Budapest közigazgatási határát. Az Országos Kéktúra mellett egyéb jelzett turistautak részletesen feltárják az erdőterületeket, felfűzve a számtalan látnivalót. A turistaút hálózat erdőterületre eső szakaszai főként a Budai-hegyek részét képező erdőterületeken találhatók. Itt a turistautakkal való feltártság sűrűbb, mint a körzet déli területein.

A **fő jelzésű turistautak** között **mellékjelzésű** (leágazó, átkötő) **turistautak** is vannak az erdőtervezési körzeten belül. Ezek formája az úticéljukat szimbolizálja, színük pedig annak a főjelzésű útnak a színével egyezik meg, amelyből az adott mellékjelzés elágazik.

A körzeten belül a leágazó kereszt (+), a menedékhelyre vezető négyzet (□), a forráshoz vezető kör (O), a kilátóhoz vagy kilátóponthoz vezető háromszög (Δ), barlanghoz vezető (Ω), a romhoz, várhoz vezető (L) és az eredeti főjelzésű útról letérő és ugyanarra visszatérő (U) körutat jelző turistautak egyaránt megtalálhatók.

A turistautak jelzéseinek felújítása a tapasztaltak alapján folyamatosan történik, állapotuk az erdőtervezési körzeten belül jónak mondható. A turistaút hálózat jelentősebb mértékű bővítése a körzet területén nem szükséges.

4.4.2. Tematikus nyomvonalak

A tematikus (valamilyen egyedi jelzéssel ellátott) nyomvonalak, azok, amelyek egy meghatározott cél vagy annak elérése érdekében létesültek. A jelzések fatörzsekre, tereptárgyakra, közjóléti berendezésekre (pad, irányítótábla) kerülnek.

Ilyen, gyalogosan igénybe vehető tematikus útvonalak például a **Mária út, Szent Jakab útja, Gyöngyök útja, Magyarok útja**.

A fenti tematikus utak többnyire a már meglévő és jelzéssel ellátott turistautak nyomvonalán haladnak.

- a tematikus utak közül a kialakítás alatt lévő **Mária út** a legkiforrottabb.

A több országot érintő Mária út Közép Európán átvezető zarándok- és turistaút hálózat.

Kelet-Nyugati tengelye az ausztriai Máriazellől az erdélyi Csíksomlyóig vezet, észak-dél irányú tengelye pedig a lengyelországi Czesztohowától a boszniai Medjugorjéig.

A spirituális nyomvonal érinti az erdőtervezési körzet területét is.

A nyugat-kelet irányú nyomvonal a Mátyás – Zsámbék községhatáron lép be a körzetbe. Érinti a zsámbéki bazilika romjait majd a töki romtemplomot, a budajenői templomot, a nagykovácsi kálváriát érintve, részben az Országos Kéktúra nyomvonalán a Remete-szurdokon végighaladva hagyja el a körzet területét és a Csatlós utcánál lép be Budapest közigazgatási területére.

A körzeten belüli nyomvonal hossza 28 km. Teljes egészében gyalogosan végig járható. A nyomvonal erdőt érintő szakaszán a kijelölése megtörtént, az útvonal jelentős részén jelzett turistautak nyomvonalán halad.

Az észak-dél irányú útvonal nem érinti a tervezési körzet településeinek közigazgatási területét.

- A **Szent Jakab út** jelenleg még kialakulóban van. Első magyarországi szakaszán Budapest és Lébény között már túráznak a zarándokok. Az útvonal kijelölése folyamatban van.

Az út nyomvonalát fákra, vagy tereptárgyakra festett sárga kagylóval jelzik. A körzetben jelelt útvonal egyelőre nincs.

- A **Gyöngyök útja** magyar kezdeményezés, amely Mátraverebélyről indul, majd Budapest, Esztergom, Veszprém, Celldömölk, Fertőd, Sopron érintésével Máriazell a végállomása. Az útvonalat 2007-től járják. Az erdőben fákra festett sárga gyöngysorral jelzik. Mivel segédjelzésként használják, csak a fő turistautak közti átvezetést segíti, nem található meg a teljes útvonalon és csak abban segít, hogy melyik jelzésről merre kell letérni. Az útvonal kijelölése folyamatban van.

- Tematikus útvonalnak tekintendők az erdei tanösvények is, amelyek ismertetésével a meglévő létesítmények bemutatásánál foglalkozunk.

A körzet erdőterületein meglévő tanösvények:

- Sisakvirág tanösvény	9 állomás, 7,0 km (Duna Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság)
- Öreg Tölgy tanösvény	9 állomás, 2,7 km (Telki Önkormányzata)
- Tűzkő-hegyi tanösvény	4 állomás, 0,2 km (Budaörs Város Önkormányzata)
- Nap-hegyi tanösvény	12 állomás, 0,5 km (Budaörs Város Önkormányzata)
- Törökugrató-hegyi tanösvény	11 állomás, 0,9 km (Budaörs város Önkormányzata)
- Beliczai-szigeti tanösvény	10 állomás, 1,5 km (PP Zrt Ráckevei Erdészet)
- Nagy Szénás tanösvény	7 állomás, 2,1 km (Duna Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság)
- Remete-szurdok tanösvény	10 állomás, 2,8 km (Duna Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság)
- Páty-Főkúti erd. földtani tanösv.	5 állomás, 0,35 km (PP Zrt Budakeszi Erdészet)
-Tavaszi hérics tanösvény	7 állomás, 0,4 km (PP Zrt Budapesti Erdészet)
	84 állomás 18,45 km

4.4.3. Kerékpáros nyomvonalak

A Pilisi Parkerdő Zrt a kezelésében lévő területeken 100 km hosszúságú kerékpározásra ajánlott utat jelölt ki. Ezek a Pilisben, a Visegrádi hegységben és részben a Budai-hegységben vannak. A kerékpározásra kijelölt utak erdészeti magánutak, ezért ezeken az utakon mindig lehet erdészeti munkagépek vagy faanyag szállító teherautók megjelenésére is számítani.

Ezért a kerékpározásra kijelölt erdészeti utak használata során a következő alapvető szabályokat be kell tartani:

1. Az útszakaszok kizárólag saját felelősségre vehetők igénybe
2. Az erdőben erdőgazdasági járművek feltűnése várható
3. Közlekedési sebesség: maximum 30 km/óra lehet
4. A kijelölt utakon kerékpározni 8.00 – 18.00 óra között lehet
5. A Pilisi Parkerdő Zrt. az erdőtörvény alapján biztonsági okokból az úthasználatban időszakos korlátozást vezethet be, illetve a kerékpározásra használt, de erdészeti faanyagszállításra rendszeresen igénybevett erdészeti feltáró utakon lényegesen kisebb (5km/h) sebességhatárt is meghatározhat.

A Pilisi Parkerdő Zrt a fenti táblákkal jelöli a kerékpározásra kijelölt erdészeti magánútjait, illetve felhívja a figyelmet a betartandó alapvető szabályokra

A kerékpározásra kijelölt utakat nehézségi fokuk szerint különböző színnel jelöli az erdőgazdaság. A „kék” (Országos Kerékpáros Kéktúra) a táj gerincvonalát jelöli, amely a kevésbé edzett kerékpárosok számára is teljesíthető. A „piros” a sportosabb hegyikerékpárosok számára készült, így az útvonalba illeszkedő kihívásokkal teli, látványos utakat kapcsol be a hálózatba. A „zöld” jelzésű utak a gerincúthoz kapcsolódó utakat jelölik, függetlenül azok nehézségétől. A „sárga” jelzésűek bekötő és átkötő rövidebb utak.

- A Budai-hegyek erdőtervezési körzeten belül erdőterületet érintő erdészeti közjóléti létesítményként nyilvántartott, kiépített kerékpáros nyomvonal nincs.
- A Budai-hegység útjain – beleértve a turistautakat és a nem jelzett erdei utakat – mindenütt találkozni lehet kerékpározókkal, a kerékpározás különböző műfajait gyakorló turistákkal. Az

erdőlátogatás sarkalatos kérdése, a különböző kerékpározási formákat űző turistáknak lehetőség szerint a gyalogos turistaforgalomtól és a lovas turizmustól való elválasztása.

4.4.4. Lovastúra nyomvonalak

A Budai-hegyek erdőtervezési körzet területét érintő erdőterületen a Pilisi Parkerdő Zrt hozzájárulásával kijelölt lovas túra nyomvonal nincs.

Az erdőgazdálkodóval nem egyeztetett útvonalakon történik lovagoltatás, mivel egyes erdei utakon fel lehet fedezni a lovaglás nyomait.

Állami és önkormányzati tulajdonú erdőben az erdőtörvény lehetővé tesz a lovaglást, azonban megjelölt turistaúton csak abban az esetben, ha az együttes használat lehetősége jelzéssel az adott turistaúton megjelölésre került. Ezt az illetékes erdészeti hatóság engedélyezheti, ha az a látogatók életét és testi épségét nem veszélyezteti.

Az erdőtervezési körzet területén több (8 – 10) lovaglást oktató, lovagoltató vállalkozás működik pl. Budakeszin (Budakeszi Lovarda; Lóháton Budakeszin Lovasiskola) Pátyon (Bellandor Lovasközpont), Sósúton (Sósúti Lovas és Élmenypark; Pipacsbon Lovasliget és Művésztelep), Nagykovácsiban (Nagykovácsi Lovastanya), Tárnokon (Pegazus Lovasiskola), Zsámbékon (Szent György Lovasklub), amelyek egy része terepi lovagoltatást is hirdet a honlapján.

4.5. Egyéb lényeges turisztikai adottságok

A Budai-hegyek ETK területén és az ahhoz szorosan kapcsolható (többek között a Budai-hegyek Budapest közigazgatási területére eső részén is) sok turisztikai látványosság található, a kultúrtörténeti, művészeti látnivalóktól a természeti környezetben található turisztikai vonzerőig.

A természettel és a tájjal összefüggésbe hozható látnivalók közül a teljesség igénye nélkül említhetők a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság által létesített 9 állomásos Sisakvirág-tanösvény, a Széchenyi Gyermekvasút, a Libegő, a Sas-hegyi Látogatóközpont, a Budakeszi Vadaspark, a Budakeszi Erdei Kalóz Kalandpark, a Csillebérti kalandpark, a 100 éves Erzsébet kilátó, Érden (erdőterületen kívül) a 10 állomást tartalmazó Fundoklia-völgyi tanösvény, Tinnyén a Garancsi-tó körül (erdőterületen kívül) a 7 állomást tartalmazó tanösvény stb.

A Budai Tájvédelmi Körzet nagyon sok természeti értéket rejt magában, amelyek külön-külön alig nevesíthetők és az erdei közjóléti létesítmények kategóriájába sem sorolhatók.

A természet alapú turizmus, természetjárás iránti igény kielégítésére a körzet területén és a Budai-hegyeknek az erdőtervezési körzet területén kívül eső, de ahhoz szorosan kapcsolódó területein vannak lehetőségek. A látnivalókat, turisztikai vonzerőket többségében jelzett turistautak is feltárják.

A körzet településeinek sok kultúrtörténeti érték és látnivaló hívja fel magára a figyelmet, ilyenek pl. a teljesség igénye nélkül:

- Zsámbékon a templomrom, a lámpamúzeum, a Zichy kastély
- Budakeszin a helytörténeti gyűjtemény, Mezei Mária Emlékház, romkert, Makkosmária kegytemplom
- Érden a minaret, a Magyar Földrajzi Múzeum
- Biatorbágyon a völgyhíd
- Törökbálinton a Walla kastély, az egykori jezsuita kolostor (ma tudószanatórium)
- Pátyon a pincesor
- Százhalombattán a halomsírok a régészeti parkban

- Budaörsön a kálvária
- Tökön az Árpád-kori templomrom
- Budajenőn az Árpád-kori temetőkápolna és kálvária, valamint a pincesor

5. Erdészeti közjóléti fejlesztési program

5.1. A turizmus fogalma, erdőt érintő formái

A **turizmus** magába foglalja a személyek lakó- és munkahelyen kívüli minden szabad helyváltoztatását, valamint az azokból eredő szükségletek kielégítésére létrehozott szolgáltatásokat (WTO, Hágai Nyilatkozat, 1989).

A turisztikai termékek közül az erdőt érintően **természet-alapú turizmus (ökoturizmus)** jelenhet meg. Napjainkra, amikor a természetes környezetet egyre nagyobb károsító terhelések érik, megnövekszik a jelentősége a természetet kímélő, annak megismerését célzó turisztikai tevékenységnek. Az ökoturizmust igénylő embert a hamisítatlan tájképi-vidéki struktúrák érdeklik, a szabadidő eltöltésében egyértelműen a természettel megtalálható harmóniára törekszik.

Az ökoturizmus egyik meghatározott kínálatot biztosító ága az erdei turizmus, amely az erdők közjóléti szolgáltatásain alapul, és amelynek működésében és fejlesztésében az erdészeti ágazat jelentős szerepet vállalt régen is és jelenleg is folyamatos fejlesztésekkel teszi komfortosabbá az erdei környezetet. Az erdei turizmus összefoglaló neve mindazon turisztikai formáknak, melyek nagyrészt erdőhöz, erdei környezethez kötődnek. Ezért az erdőket alkalmassá kell tenni ennek a feladatának betöltésére, vagyis a turisták számára úgy kell feltárni és berendezni, hogy lehetővé tegye az üdülési, pihenési szerepének betöltését.

A Budapest környéki erdők különösen fontos szerepet töltenek be a természet-alapú turizmusban, a Budai-hegyek megnövekedett népességszámú településeinek a lakosság rekreációs igényeinek kiszolgálásában. Mindemelllett a fővárosi lakosság számára is kedvelt turisztikai célpontot jelentenek a körzet turistautakkal feltárt erdőterületei.

A Budai-hegyek erdeinek turisztikai hasznosítása évszázados múltra tekint vissza, amire jó példa a körzet turistaút rendszerének kialakítása és a turistaházak építése. A kialakult hagyományok ápolása és a lehetőségek szerinti továbbfejlesztése a jelenlegi erdőgazdálkodóknak is vállalt kötelezettsége.

Az erdőt látogatók száma nehezen meghatározható. Az erdei közjóléti létesítmények „kihasználtsága”, „befogadóképessége”, mint fogalom nehezen értelmezhető. Az erdei turizmus az ismeretlen tájak felfedezésének egyik legkönnyebben elérhető formája, amely sok ember számára jelent egészséges kikapcsolódást, szórakozást. Ezért az erdőben található erdészeti létesítmények megléte és azok állapotának megőrzése, illetve javítása különösen fontos részét képezi a jelenlegi erdőgazdálkodók tevékenységének is.

5.2. A Körzet erdészeti közjóléti fejlesztése

5.2.1. Általános fejlesztési célok

Bár az erdők önmagukban is turisztikai vonzerőt jelentenek a lakosság és az üdülönépesség számára, az igények és az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy az erdők arra alkalmas részét tájba illő, rusztikus megjelenésű, fából és helyi anyagokból készült **közjóléti berendezések kihelyezésével** komfortosabbá kell tenni.

Az erdők turisztikai feltárása, berendezése során arra kell törekedni, hogy **az erdei ökoszisztémákat a lehető legkevesebb zavarás, sérülés érje**.

Különösen igaz ez olyan helyen, mint a Budai-hegyvidék ahol védett, értékes élőhelyek találhatók.

Az erdei ökoszisztéma a táj leglényegesebb természetes eleme. Az ökoszisztémák fenntartása adja az alapját az erdők többfunkciós használatának, ami az erdőben előforduló életformák életképességén és kölcsönhatásaik épségén alapulnak. Ezért a közjóléti rendeltetésű erdők szempontjából is az ökoszisztémák megőrzése – és amennyiben szükséges, helyreállítása – az egyik legfontosabb feladat. Az erdei ökoszisztémák védelméhez hozzátartozik az erdei rétek, tisztások, völgyek, sziklakibúvások, vizek, kilátópontok megőrzése is.

Közjóléti szempontból az őshonos fajokból álló, összetételében és szerkezetében változatos, magas fajgazdagságú állományok tekinthetők ideálisnak, amelyet csak elvétve szakít meg jelentősebb fakitermeléssel érintett erdőfolt vagy vadkárelhárító kerítés látványa. A fakitermelések és a faanyagszállítás (közéltés) nyomai gyorsan és szakszerűen felszámolásra kerülnek, az erdőben létesített közjóléti létesítmények jó állapotúak, környezetük esztétikus és biztosított akadálytalan használatuk, az erdő rendezett képet mutat, hulladékmentes.

Rendkívül fontos az erdőlátogatók irányítása és tájékoztatása, amit **megfelelő turistaút és sétaút hálózat, lovagloutak kialakításával, kerékpározható erdészeti utak kijelölésével** és célszerűen elhelyezett táblákkal, útjelzésekkel lehet irányítani. A jelzésrendszerek alkalmazásával ösztönözni lehet az erdőlátogatókat arra, hogy elsősorban azokat az erdőterületeket látogassák, amelyeken legkevésbé zavarják az erdei ökoszisztémát.

Lényeges feladat a **parkerdők, kirándulóerdők fogadási szakaszainak, „kapuinak” kialakításával** a látogatók „tömegturizmust” igénylő részének e területekre koncentrállása, megkímélve ezáltal az erdők „csendes” övezeteit.

Nagy hangsúlyt kell helyezni **a természet, az erdő, az erdőgazdálkodás megismertetésére, a környezeti nevelés elősegítésére**, ugyanis a természeti környezet megismerése segíti a környezettudatos gondolkodásmód kialakulását. Azon kívül fontos fejlesztési feladat az erdőben lévő természeti értékek megismertetése mellett az erdős környezetben fellelhető kulturális értékek, látványosságok bemutatása is.

5.2.2. A körzetre vonatkozó általános közjóléti javaslatok

A Budai-hegyek Erdőtervezési Körzet esetében elmondható, hogy a körzet hegyvidéki részeinek **erdőállományai** közjóléti szempontból **kiváló adottságokkal bírnak**. Ezekre az adottságokra alapozva hagyományai alakultak ki az erdei túrázásnak és az erdőterület közjóléti célú feltárásának.

A magas erdősültség, a változatos, döntő többségében az erdészeti tájban őshonos fajokból (zömében középkorú vagy idős állományokból) álló erdőállományok az erdővel szemben támasztott igen **széleskörű közjóléti célú társadalmi elvárásoknak eleget tudnak tenni**.

Bár a meglévő közjóléti létesítmények többsége megfelelően jó állapotú, szinte mindenütt szükség van a berendezések egy részének megújítására, pótlására vagy az igényekhez igazodó bővítésére.

A körzet területén nagyon **megnövekedett az erdei kerékpározás iránti igény**.

Lovastúra nyomvonalak kijelölése iránt nem jelentkezett igény a helyi lovas szervezetektől. A helyi lovasok az erdőtörvény módosítása által felkínált lehetőséggel élve az erdei feltáró hálózat földútjait használják. Közös megegyezésen alapuló nyomvonal kijelöléssel a későbbi jogszabály ellenes területhasználat (pl. egyes turistautak használata esetén) megelőzhető lenne.

Az erdők kezelését illetően a Budai-hegyek területén tarvágások alkalmazása korábban sem volt jellemző. Az állami területekre vonatkozó, folyamatos erdőborítottságot biztosító üzemmódok alkalmazásának előírása hosszútávon fokozatosan további kedvező irányú változásokat fog okozni az erdő képében.

A körzet területén az erdőfelújítások védelmét néhány helyen szolgáló vadkárelhárító kerítések alkalmazása nem korlátozza az erdőjáró turisták mozgását. A vadmozgás a területen különösen a vaddisznó állomány túlszorodása miatt jellemző. Problémát az erdei turizmusban nem jelent, hanem inkább az erdővel határos belterületeken lehet számítani megjelenésükre és kártételükre.

A fakitermelések során a turisták által használt utakon keletkező közelítési károk tartósan nem jelentenek akadályokat a közjóléti használatban. Erre a Parkerdőgazdaság eddig is nagy gondot fordított. A közmunkaprogramban foglalkoztatottak alkalmazásával a sétatutak karbantartása és a hulladékgyűjtés területén további javulás várható.

Az erdőkezelési, ezen belül **a fahasználati munkálatok elvégzésének időzítése** jelenleg sem könnyű feladat, gondolva elsősorban a természetvédelmi előírások betartására és az időjárási körülmények kiszámíthatatlanságára. A meglévő korlátozások ismeretében a leglátogatottabb erdőkben megfelelő ütemezéssel le kell csökkenteni a látogatási csúcsidőkben végzett fahasználatokat.

A körzeti erdőtervezés során a közjóléti létesítmény nélküli, ám közjóléti rendeltetéssel bíró erdőrészek esetében **megvizsgálandó a közjóléti rendeltetés szükségessége, indokoltsága**, azonban meg kell jegyezni, hogy a közjóléti rendeltetésnek nem feltétele, hogy az erdőrészletben közjóléti létesítmény legyen.

A közjóléti-turisztikai szolgáltatások ellátásában és fejlesztésében **az eddiginél fokozottabb mértékben szükség van az önkormányzatok, civil szervezetek segítségére, együttműködő részvételére.**

A Budai-hegyek ETK erdészeti közjóléti tervezés tapasztalatai alapján **felvethető néhány gondolat.**

- **A lakosság döntő többsége megérdemli** a nagy költséggel létesített erdészeti közjóléti létesítményeket, mert a helyszínelések tapasztalatai alapján az erdőjáró turisták megbecsülik a kihelyezett berendezéseket, bár néhány helyen tapasztalhatók a szándékos rongálás nyomai (a turistajelzéseket lefaragják a fákról, a táblák információs felületeit összefestik stb.)

- **Elvárható-e kizárólag csak az erdő kezelőjétől**, hogy nagy költséggel (eredményessége terhére) létesítsen parkerdei berendezéseket, majd a szándékos rongálások nyomait haladéktalanul szüntesse meg, az erdőben illegálisan elhelyezett hulladékot rendszeresen szállítsa el, mindezeket túl viselje el az ebből fakadó elmarasztalásokat?

- **Nem kellene-e nagyobb felelősséget vállalniuk az illetékes önkormányzatoknak** saját választópolgáraik vandál viselkedéséért (rongálások, szeméthegek erdőterületen történő elhelyezése)?

A válasz természetesen az, hogy a lakosság jobb érzésű többsége érdekében a jóléti szolgáltatásokat és különösen a felnövekvő generációk környezettudatos gondolkodásmódjának javítása érdekében vállalni kell az erdei közjóléti szolgáltatások minőségének emelését. Ebben és a környezet állapotának megóvásában együttműködésre van szükség erdőgazdálkodók, önkormányzatok és civil szervezetek között. Erre jó példa a Pilisi Parkerdő Zrt és néhány önkormányzat között megkötött együttműködési megállapodás.

Ugyanakkor a szolgáltatások igénybe vétele felelősebb állampolgári magatartást is feltételez azok részéről, akik igényeket fogalmaznak meg az erdei közjóléti létesítmények fenntartóival szemben.

5.2.3. Közjóléti létesítmények fejlesztési javaslatai

A **meglévő közjóléti létesítmények** kisebb fejlesztési javaslatait (állagmegóvás, elhasznált berendezés pótlása, berendezések számának bővítése) a könnyebb áttekinthetőség érdekében azok bemutatásánál ismertettük (4.3.1. fejezet „Meglévő közjóléti létesítmények”) amelyeket az alábbiakban foglalunk össze.

Biatorbágy

1. Szily kápolna:

- a Keserűkút utcából a szerpentines ösvény lépcsőinek felújítása fa pofafalas lépcsőkkel, az ösvény mentén fából készített kapaszkodó korlát elhelyezése vagy a szerpentines nyomvonal alsó és felső végének lezárása
- az utca végén irányító tábla elhelyezése az enyhe emelkedővel vezetett turistaúton javasolt megközelítés feltűntetésével
- a kápolna mellett a kidőlt tájékoztató tábla visszaállítása

Budajenő

2. Ilona-lak:

- tájékoztató tábla elhelyezése

3. Öreg Tölgy Tanösvény:

- a tanösvény indító táblájának környezetében pihenőhely kialakítása, tűzrakó hellyel, padok és erdei bútor garnitúrák kihelyezésével

Budakeszi

4. Szilfa tisztás:

- a fából készült berendezések felületkezelése
- a rossz állapotú WC eltávolítása
- a fából készült vár kisebb javításainak elvégzése, hosszabb távon a jelenlegi favár funkcióját helyettesítő uniós szabványoknak is megfelelő játszószerkezetek telepítése
- néhány kőből kiépített tűzrakó hely létesítése
- a tisztás és a vadaspark között egy tanösvény létesítése

5. Vadaspark:

- játszótér kialakítása fából készült játszószerkezet alkalmazásával
- új volierek építése egyes madárfajok jobb bemutatathatósága érdekében
- tanösvény létesítése
- a megnövekedett látogatói létszám miatt a személygépkocsi parkoló területének bővítése
- a Vadasparkkal szemben lévő felhagyott homokkő bánya udvarán geológiai tanösvény és kőzetbemutató létesítése

6. Mamutfenyő:

- a védett fenyőket jelző irányítótábla elhelyezése az út mellett

- a fenyők környezetében egy a mamutfenyőket ismertető tábla elhelyezése
- a pihenőhelyen egy kőből készített tűzrakó hely megépítése
- a tűzrakó hely mellett egy fából készült hulladékgyűjtő kihelyezése
- a fenyők környezetében egy új mamutfenyő liget létesítése

7. Budakeszi Arborétum:

- az arborétumban található mintegy 1000 növényfaj taxonómiai meghatározása
- a bemutathatóságot segítő állománykezelési munkák elvégzése
- új térképes és tájékoztató táblák kihelyezése
- a bemutatandó fajok út melletti példányaihoz növénynév táblák elhelyezése
- az arborétum déli részén a különböző erdőgazdálkodási módszerek bemutatására mintaterület kialakítása, ismertetőtáblák kihelyezése
- fahidak építése az arborétum az arborétum vízmosásokkal elválasztott területrészeinek összekötésére
- a sétautak mentén pihenőpadok elhelyezése
- a tisztáson játszóhely kialakítása, játszószerkek kihelyezése
- személygépkocsi parkolóhely építése (20 db gépkocsi részére) az arborétum területén

8. Hideg-völgyi erdészház pihenőhely:

- a régi épületek felújításával büfé és bemutatótér kialakítása

Budaörs

9. Frank-hegyi terület:

- a turistaút melletti piktortégla üregek mellé a festőanyag keletkezését, bányászatát és felhasználását ismertető táblák kihelyezése
- a turistautak mentén egy-egy erdei pihenőhely kialakítása

10. Tűzkő-hegy:

- a fából készült közjóléti berendezések állagmegóvása, felületkezelése

11. Nap-hegy:

- a megrongált berendezések (összetört tájékoztató tábla, festékekkel megrongált padok, védőház) felújítása

12. Törökugrató:

- a megrongált tájékoztató tábla megújítása, a festékekkel megrongált védőház újra festése

Érd

13. Beliczai-sziget:

- a tanösvény és a tornapálya nyomvonalán az út profiljának rendszeres karbantartása
- a fából készült közjóléti berendezések felületkezelése
- az erdőterület felújítása során a nyár állományok leváltása keményfás állományokra (kocsányos tölgy, magas kőris, feketedió)

Nagykovácsi

14. Nagyszénás:

- A területre felvezető turistautak mellé a fokozottan védett terület határán részletes tájékoztató táblák elhelyezése

15. Remete-szurdok:

- a tönkrement pad eltávolítása
- a festékszóróval megrongált tájékoztató táblákról a rongálás nyomainak eltüntetése, szükség esetén a táblák információs felületének cseréje

16. Nagykovácsi kirándulóhely:

- az ónososó által okozott károk felszámolása
- a megrongálódott közjóléti berendezések pótlása
- tájékoztató táblák kihelyezése a helyreállítást követően tapasztalható állapotok magyarázatával

17. Julianna-major cserkész tábor:

- a fából készült berendezések rendszeres felületkezelésének elvégzése

Páty

18. Páty-Főút:

- a tanösvény cserjékkel benőtt nyomvonalának megtisztítása, felújítása
- a tanösvény ismertető tábláinak megújítása
- a dombtetőn lévő pihenőhely berendezéseinek megújítása, tűzrakó hely megépítése
- irányító táblák elhelyezése a forrás és a tanösvény jelzésére
- tájékoztató táblák elhelyezése a dombtetőre és a forrás mellett
- a forrás környezetének rendbetétele, környezetében pihenőhely kialakítása

19. Dezső kunyhó:

- a kilátóhoz vezető turistaút mellett a kunyhó helyét jelző irányítótábla elhelyezése
- a kunyhó mellett ismertető tábla elhelyezése, amelyen ismertetik dr. Szalóki Navratil Dezső orvosnak, ornitológusnak a tevékenységét, aki az 1935. évi erdő és természetvédelmi törvény megalkotásakor Kaán Károly támogatója volt, mint a képviselőház tagja
- a pihenőhelyen szabályos tűzrakó hely kiépítése, új erdei bútor garnitúrák kihelyezése

20. Csergezán Pál kilátó:

- a tűzrakó hely szabályos kiépítése terméskő felhasználásával
- a kilátó alatt és mellett néhány pihenőpad elhelyezése
- a kilátó mellett Csergezán Pál életét és munkásságát ismertető tábla elhelyezése

Perbál

21. Mária-völgy:

- a megrongálódott Mária szobor helyreállítása
- tájékoztató táblák, pihenőpadok elhelyezése

Telki

22. Csergezán emlékmű:

- a sírt körülzáró fakerítés rendszeres festése, a kerítésen belül a gyeper rendszeres nyírása

23. Anna-lak:

- a kedvelt gyalogos és kerékpáros útvonal mellett lévő pihenőhely fejlesztése
- a pihenőhelyen lévő tűzrakásra kialakított helyen kőből, szabályosan megépített tűzrakó helyek kialakítása
- erdei bútor garnitúra kihelyezése

- védőház elhelyezése
- tájékoztató tábla elhelyezése

24. Széltörési kunyhó:

- megszüntetendő

Törökbálint

25. Törökbálinti parkerdő:

- a parkerdőben lévő meredek, erózió által veszélyeztetett turistautakon a fából készített vízvetők megújítása, a szükséges helyeken fa pofafalas lépcsők építése

Az alábbiakban a lényeges fejlesztéssel, bővítéssel érintett, továbbá az újonnan kialakításra javasolt közjóléti létesítményeket ismertetjük.

Tervezett új közjóléti létesítmények

1. Budakeszi „Tündérkert” (gyümölcsfa génmegőrzési bemutatóhely)

Létesítmény típus:	Bemutatóhely
Elhelyezkedés:	Budakeszi
Terület:	4,0 ha
Kezelő:	Pilisi Parkerdő Zrt Budakeszi Erdészet
Befogadóképesség:	30 fő
Súlypont EOY koordinátái:	X: 638017, Y: 241885

A Pilisi Parkerdő Zrt Budakeszi Erdészete az erdészet központjához kapcsolódó, korábban kertként (47 KT2) és csemetekertként (47 CS2) hasznosított erdőtervezett 4 ha-nyi területen agrártörténeti jelentőségű feladatra vállalkozott. A Kárpát-medencében évszázadok termesztési tapasztalata alapján károsítókkal szemben rezisztenssé vált „őshonos” gyümölcsfajtákból, azok génállományának megőrzése céljából génrezervátumnak is tekinthető gyűjteményes keretet hozott létre. A génmegőrzés Kovács Gyula erdész technikus pórszombati és Szarvas József színművész viszáki „Tündérkert” kezdeményezésének nagy léptékű folytatása. A növényanyag első részét 2011 tavaszán szerezte be az erdészet a gyümölcsfák avatott és elkötelezett gyűjtőjének Kovács Gyula erdész technikusként a rezervátumából. A gyűjtemény bővítése 2013, 2014 és 2015 évben is folytatódott. A Pórszombatról vásárolt gyümölcsfák (alma, körte, szilva, cseresznye, meggy, kajszi, stb.) különböző fajtái mellett gyűjtést kezdeményeztek a Zsámbéki medencében ősidők óta termesztésben lévő régi gyümölcsfák oltóvesszőiből is, valamint színesítették a gyűjteményt birs, naspolya, háziberkenye és egyéb ritkább előfordulású gyümölcsfákkal is. A vadak esetleges kártételének megelőzése céljából az erdészet a területet kerítéssel határolta körül. A gyűjtemény darabszáma mára meghaladja a 900-at. Az erdészet együttműködési szerződést kötött az Öko-forrás Alapítvánnyal, melynek értelmében képzéssorozatot indítottak el (metszés, oltás, termésfeldolgozás, lekvár és szörpkészítés, környezettudatos agrárgazdálkodás, stb.). Évek óta megrendezett program a Gyümölcsoltó Boldogasszony napjához kötött gyümölcsfaoltás, amelynek jelenleg a Vadaspark biztosít helyszínt. A gyümölcsfák termőre fordulásával a rendezvény meghatározó helyszínévé válhat ez a bemutatóhely.

A környéken népszerűségnek örvendő programnak egyre több a látogatója, magánszemélyeknél és iskoláknál is megtalálhatóak az innen származó oltványok.

A területen folyó oktató-tudatformáló tevékenység folytatása mellett kötelezte el magát az erdészet, ezért olyan zárt és szabadtéri létesítmény létesítését is tervezi, amely időjárási körülményektől függetlenül lehetővé teszi a megszervezett programok biztonságos lebonyolítását.

sát. Azon kívül tájékoztató táblák, padok elhelyezését ismertető anyag összeállítását is tervezi az erdészet.

A növényi genetikai értékek megőrzése mellett régi magyar baromfi fajták bemutatása is megkezdődött, aminek a folytatását tervezi az erdészet.

2. Budaörs sport és technikatörténeti emlékhely (egykori vitorlázó repülőtér környezete)

Létesítmény típus:	Bemutatóhely, emlékhely
Elhelyezkedés:	Budaörs
Terület:	0,1 ha
Kezelő:	Pilisi Parkerdő Zrt Budapesti Erdészet
Befogadóképesség:	20 fő

Budaörs Város Önkormányzata a Budaörs 20 erdőtagban szeretné megőrizni az első magyar vitorlázórepülő egyesület által létrehozott műtárgyakat, illetve azok még megmaradt maradványait bemutatható formába hozni, hogy ezzel is emlékeztessenek a közel száz évvel ezelőtt megalapított sportegyesületre. A város célja, hogy az 1929-ben alapított egyesület által létesített építmények maradványait repüléstörténeti emlékekként bemutassa a Farkas-hegyre ellátogató turistáknak.

Az emlékhelyek az alábbi pontokon lévő objektumokat mutatnák be:

1. Vitorlázó emlékmű (EOV koordinátái: X: 641877, Y: 236753; 20 TN2 részlet)

A **P+** jelzésű turistaút mellett található emlékmű egy 1929-ben készült vitorlázó repülőgép 2 db V alakban felállított szárnya volt, amelyből mára csak az egyik maradt meg. Az 1950-es évek végén létesített emlékmű az 1929-től 1957-ig itt folytatott sportrepülésnek állít emléket. Állapota: megrongált.

2. Hangárépület maradványai (EOV koordinátái: X: 641774, Y: 236617; 21 TN részlet)

Az 1920-as évek végén épült hangárépületből már csak egy boltíves záródású homlokzati falrész áll, az építmény egyes elemei a környéken szétszórva hevernek. A megmaradt falrész állagmegóvása és az egykori épületnek ismertető táblán történő bemutatása archív fotók és az esetlegesen fellelhető korabeli tervek alapján volna lehetséges. Állapota: romos.

3. Vitorlázó kilövőpálya (EOV koordinátái: X: 641515, Y: 236990; 20 TN2 részlet)

A vasbeton szerkezetű kilövőpályát valószínűsíthetően az 1920-as évek legvégén létesítették, az egykori csörlőző-vontató szerkezetnek nem maradt nyoma. Rekonstrukciója archív fotók, a még élő vitorlázórepülők visszaemlékezései alapján volna lehetséges. Állapota: sérült.

A vitorlázó repüléssel kapcsolatos mindhárom helyszín állami tulajdonú és a Pilisi Parkerdő Zrt kezelésében lévő területen (Budaörs 20 TN2; 21 TN) van. Fokozottan védett terület. Ezért a létesítmények állagmegóvásával kapcsolatos tevékenységek végzéséhez, illetve bemutatásukhoz a területileg illetékes Duna-Ipoly Nemzeti Park engedélye szükséges.

(A Duna-Ipoly Nemzeti Park képviselőivel történt egyeztetésünk alapján megállapítható, hogy az emlékhely kialakításával ilyen formában nem értenek egyet, de a részletek megvitatásához terven kívüli egyeztetéseket látnak szükségesnek. A tájékoztató táblákon történő ismertetés elől a Nemzeti Park nem zárkózik el.)

3. Erdei tanterem kialakítása

Létesítmény típus:	Bemutatóhely
Elhelyezkedés:	Budaörs

Terület: 0,1 ha
Kezelő: Budaörs Város Önkormányzata
Befogadóképesség: 30 fő
Súlypont EOV koordinátái: X: 643799, Y: 236212

Budaörs Város Önkormányzata az erdei iskolai oktatás népszerűsítése, a természeti környezet megismerése, és a környezettudatos gondolkodásmód fejlesztése céljából szeretne egy olyan programot elindítani, amelyben a város iskolái örökbe fogadnának egy erdőrészt, amelyben egy erdei tantermet alakítanának ki számukra. A gyerekek részt vennének az adott erdőrész fenntartásában. Erre a célra a város tulajdonában és kezelésében lévő őshonos és a tájban nem őshonos fajokból álló erdőállományokat is magába foglaló Nap-hegyen (vagy a Tűzkő-hegy területén) kiváló lehetőségek vannak.

Az erdei tanterem szabadtéri biológia és természetismereti órák, szakköri foglalkozások megtartásához kitűnő helyszínt biztosíthatna. Az elképzelést jól támogathatná a mindkét helyszínen már meglévő tanösvény ismertető táblák, illetve a megfelelő körülmények kialakításához szükség lenne egy 30-35 fő befogadására alkalmas védőház (szabadtéri oktatóterem) megépítésére. A tevékenységet jól szolgálhatná madárodúk, madáretetők és egyéb a madarak megfigyelését szolgáló berendezés elhelyezése.

4. Piktortégla geológiai és ipartörténeti tanösvény

Létesítmény típus: Erdői tanösvény
Elhelyezkedés: Budaörs
Hossz: kb. 600 m
Kezelő: Pilisi Parkerdő Zrt Budapesti Erdészete
Befogadóképesség: 20 fő
Súlypont EOV koordinátái: X: 642604, Y: 236978

A budai festőföld előfordulási helye Budaörs és Budakeszi határában jellemző. A Budaörs 33 B és D erdőrészletek területén az egykori téglavetők tevékenységének nyomán mesterséges üregek, az ún. Piktortégla üregek közül máig megmaradt néhány. Ennek a rég megszűnt és elfeledett mesterségnek a bemutatását tervezi a város önkormányzata. Turisztikai szempontból bizonyára érdeklődésre tarthat számon az itt gyakorolt tevékenység bemutatása. A piktortégla bányászata az 1880-as években kezdődött, amikortól több helyi családnak ez volt a fő tevékenysége és megélhetési forrása. A kibányászott anyagot festők használták festéskor első, fedőréteggént. A „budai föld” néven ismert festő segédanyagot nem csak hazai felhasználásra bányászták, hanem nagy mennyiségben külföldre is szállították. A bányászat mára már teljesen megszűnt. Az üregek nagy részét betömedékeltek, de néhányra még ma is rá lehet találni, pl. a 33 B és D erdőrészletben.

Az üregeket tartalmazó terület geológiai és ipartörténeti szempontból is érdekes látványosságokat ígérhet, ha kellő feltártsággal és tájékoztató információkkal rendelkező bemutató területet (tanösvényt) alakítana ki az önkormányzat a Pilisi Parkerdőgazdasággal illetve a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatósággal együttműködve. A tanösvény a **P** – és a **S** jelzésű turistaút mentén kialakítható, külön nyomvonal kialakítását nem igényli.

5. Mária-szurdok

Létesítmény típus:	Erdei kirándulóhely
Elhelyezkedés:	Budakeszi
Terület:	3,0 ha
Kezelő:	Pilisi Parkerdő Zrt Budapesti Erdészete
Befogadóképesség:	30 fő
Súlypont EOV koordinátái:	X: 641033, Y: 238963

A Mária-szurdok Budakeszi város közigazgatási területén a Makkosmáriai és a Nagyszénászugai településrészek közé ékelődő 92 G és 92 H erdőrészek területét foglalja magába. A keskeny szurdok természetvédelmi szempontból rendkívül értékes terület. Sajátos mikroklímájának köszönhetően botanikai (sziklanövények, mohák, páfrányok, zuzmók) és mikológiai ritkaságok előfordulási helye. A meredek, szűk szurdokfalak között olyan védett növényfajok életfeltételei biztosítottak, amelyek már az innen száz-kétszáz méterre lévő környező erdőterületeken sem, hanem csak itt találhatók meg. Különösen a tavaszi aszpektus flórája nagyon faj-és egyed gazdag (pl. a hóvirág tömeges megjelenése). A szurdokon végig vezet a Normafától induló, a Máriamakk-i Kegyetemplomot érintő és a mamutfenyőkhöz vezető **Z** + turistaút, amely a Máriaút hálózatnak is ajánlott ösvénye. A Mária szikla közelében egykor piktor téglá üregek voltak, amelyekből a 19. század második felétől a budai festékkő bányászták az ún. piktor téglákhoz. A Mária szikla Budakeszi ősi kegyhelye, zarándokhelye, amelyet napjainkban is látogatnak. A helyi civil szervezetek (Makkosmáriai Civilek és Nagyszénászugi Civilek), valamint a Budapesti Erdészet a szurdokban padot, asztalt, hulladékgyűjtőt helyezett el és igyekeznek gondját viselni a területnek. A helyi lakosok egy része azonban ezzel nem törődve rendszeresen helyez el illegálisan háztartási hulladékot (veszélyes hulladékot) és kerti zöldhulladékot a területre (a tiltó tábla ellenére is). Ez különösen a szurdok legfelső, (már nem szurdok jellegű) Törökvész utcai végére jellemző.

A szurdok több pontján tájékoztató táblák kihelyezését javasoljuk. A táblák ismertethetnék a kegyhely történetét, a Mária-kultusz magyarsághoz való kötődését, a szurdok sajátos adottságait és élővilágát, a piktor téglá üregekhez kapcsolódó ismereteket, sugallva kulturtörténeti és természeti értékeink megőrzésének fontosságát. A közjóléti célú fejlesztés hatására a szurdokot felkereső, vagy a jelzett ösvényen túrázó turisták számára ezáltal komfortosabb és rendezettebb állapotokat biztosító feltételek volnának biztosíthatóak és a természet megóvására irányuló törekvések hatékonysága is javulhatna.

6. Erdei tanterem

Létesítmény típus:	Bemutatóhely
Elhelyezkedés:	Telki
Terület:	0,1 ha
Kezelő:	Pilisi Parkerdő Zrt Budakeszi Erdészete
Befogadóképesség:	30 fő
Súlypont EOV koordinátái:	X: 635037, Y: 245961

Telki Önkormányzata részéről merült fel egy erdei tanterem létesítésének igénye. A szabadtéri természetismereti oktatás célját szolgáló létesítmény egy 30 főnyi iskolacsoport elhelyezését szolgáló, padokból és „tanári katedrából” álló erdei oktatóhely lenne. Elhelyezésének egyik fő szempontja, hogy a településről turistaösvényen elérhető legyen és erdős környezetben helyezkedjen el.

Erre a célra alkalmasnak látszik az Anna-lak udvarán lévő fedett védőház, amely alatt 30-35 gyermek elhelyezéséhez padok és asztalok is rendelkezésre állnak. Az egyébként zárt udvar-

ban lévő védőház ilyen célú használatához a Pilisi Parkerdő Zrt. előzetesen megkötött megállapodás alapján hozzájárul.

A helyszín Telki belterületéről az Annalaki utca végétől a Telki-hegy nyugati lábánál haladó **Z** – jelzésű turistaúton gyalogosan is könnyen elérhető. A turistaút nyomvonalán a belterület-től való távolsága 1900 m.

7. Erdei tornapálya

Létesítmény típus: Erdei tornapálya
Elhelyezkedés: Telki
Terület: 0,0 ha
Kezelő: Pilisi Parkerdő Zrt Budakeszi Erdészete
Befogadóképesség: 30 fő
Súlypont EOV koordinátái: X: 633687, Y: 245656

Telki Önkormányzata részéről jelentkezett igény gyermek és felnőtt erdei tornapálya, futóösvény kijelölése iránt. A helyszín kijelölésének szempontja, hogy a településről egyszerűen megközelíthető legyen és más forgalom ne zavarja a tornapályát használókat.

A település belterületéről jól megközelíthető és alkalmas területnek látszik az Annalaki utca végétől az Anna-lak felé vezető **Z** – jelzésű turistaút nyomvonala mellett a 23 H és 23 TI jelű nem védett terület.

8. Erdei madár és vadmegfigyelő pontok

Létesítmény típus: Egyéb
Elhelyezkedés: (Telki, Budakeszi, Páty)
Terület: 0,0 ha
Kezelő: Pilisi Parkerdő Zrt Budakeszi Erdészete
Befogadóképesség: 3-5 fő

Súlypont EOV koordinátáinak meghatározása helyszíni bejárást és egyeztetést igényel.

Az erdő és általában a természet megismerése, illetve élményszerzés céljából egyre több erdőt látogató turista választja a fotózást. Az erdei élővilág életének megismerése figyelmet és sok türelmet igénylő, ugyanakkor a természeti környezetet legkevésbé zavaró kellemes időtöltés. Igény merült fel arra, hogy legyenek az erdőben legálisan kijelölt megfigyelő helyek, ahonnan az élővilág zavarása nélkül jól megfigyelhető volna az erdő madarainak és vadjainak viselkedése. A helyszínek kijelölésekor feltétlenül figyelembe kell venni a területen a vadgazdálkodásra jogosult szervezet véleményét, hiszen a vadgazdálkodással összefüggő tevékenységek üzemszerűen végzett tevékenységek. A balesetveszély elkerülése pedig a legfontosabb szempont kell, hogy legyen. Az erdő vadjainak megfigyelésére és fotózására a biztonsági szempontokat is figyelembe véve a Vadaspark az egyik ajánlott helyszín. A helyszínek pontos kijelöléséhez az erdőterület kezelőjével történő egyeztetés és helyszíni bejárás szükséges.

9. Katonasírok Budakeszi határában

Létesítmény típus: Emlékhely
Elhelyezkedés: Budakeszi
Terület: 0,01ha
Kezelő: Pilisi Parkerdő Zrt Budakeszi és Budapesti Erdészete
Befogadóképesség: 3-5 fő

Budakeszi községhatárában erdőterületen több helyen is nagy harcok folytak a világháború idején. Az itt elesett katonák közül sok nyugszik jelölt vagy jelöletlen sírhelyen az erdő mélyén. Budakeszi határában két helyen térkép is jelöli az ismeretlen katonák sírhelyét. Bár nem

szorosan vett erdészeti közjóléti jellegű létesítmény, de az erdős helyszín miatt emlékhely kialakítása lehetséges.

1. Budakeszi 8 A erdőrészletben a községhatár mellett (a terület kezelője a Budakeszi Erdészeti)
EOV koordinátái: X: 639923, Y: 243991
2. Budakeszi 3 F erdőrészletben a 28 NY mellett, a Z + jelzésű turistaút közelében (a terület kezelője a Budapesti Erdészeti)
EOV koordinátái: X: 638258, Y: 243710

A sírok környezetében egy-egy tájékoztató tábla elhelyezését javasoljuk, amelyeken a helytörténeti kutatásokra támaszkodva ismertetik a harcokkal összefüggő kortörténeti eseményeket. A katonasírok gondozását a Honvédelmi Minisztérium Katonai Hagyományőrző és Háborús Kegyeleti Osztály koordinálja. Az emlékhely kialakítással kapcsolatban a kezdeményezőnek a Budapesti Erdészeten kívül velük is fel kell venni a kapcsolatot.

10. Kopárok-tanösvény

Létesítmény típus: Erdei tanösvény
Elhelyezkedés: Budaörs
Hossza: 1500 m
Kezelő: Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság
Befogadóképesség: 20 fő
Súlypont EOV koordinátái: X: 641730, Y: 236845

A Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság pályázati forrásból (Szárasyep Life+ Nature) tervezi létesíteni a tanösvényt, amely a Budaörsi-kopárok sziklagyep területeinek, a lejtőgyepeknek, a bokorerdőknek és cserjés területeknek (Budaörs 20 TN2, 21 TN, 22 TI erdőtervezett területek) a sajátosan kialakult, páratlanul értékes élővilágát fogja bemutatni. A tanösvény a fokozottan védett budaörsi Farkas-hegy és Szekrényes-hegy területén haladva mutatja be a látogatók számára a szélsőséges adottságokkal rendelkező élőhelyek fenntartandó értékeit.

5.2.4. Közjóléti feltáró-hálózat fejlesztési javaslatai

A tervezési terület közlekedési szempontból jól feltártnak tekinthető. Az erdők látogatását a 2009. évi XXXVII. tv. 91.§-96.§ szabályozza.

Az erdőterületek látogathatósága iránt a lakosság igénye egyre növekszik, illetve a gyalogos forgalom mellett egyre inkább terjed a kerékpáros és lovas turizmus is, ezért a szabályozásnak a gyakorlati jelentősége is megnőtt. Az erdőterület különböző jármódokkal történő látogatásának szabályozását a Bejárható Magyarország Kormányprogram is célul tűzte ki, amelynek hatására az erdőtörvény módosítása is megtörtént.

Másként rendelkező jogszabály (pl. természetvédelmi, honvédelmi stb.), vagy időlegesen elrendelt korlátozás hiányában, **az erdőben - annak rendeltetésétől függetlenül - üdülés, sportolás és kirándulás céljából gyalogosan, kerékpárral, lóval saját felelősségére bárki ott tartózkodhat, amit az erdőgazdálkodó túrni köteles. Nem állami, illetve nem helyi önkormányzati tulajdonú erdőben** az erdészeti feltáró hálózat részein kívül **lovagolni, kerékpárral közlekedni tilos,** kivéve, ha az erdő tulajdonosa az erdő tulajdoni jellegét nem jelezte.

Az erdőben, **abban az esetben lehet a megjelölt turistaúton kerékpározni és lovagolni, ha az együttes használat lehetősége jelzéssel megjelölésre került.** Az együttes használatot az erdészeti hatóság engedélyezi.

Kiépített parkerdei utat lovaglás céljára kizárólag az erre a célra kijelölt és bejelentett szakaszon lehet igénybe venni.

Erdőben quaddal, terep-motorkerékpárral, segédmotoros kerékpárral, valamint motor-kerékpárral közlekedni tilos.

Az erdőgazdálkodó köteles az erdőgazdálkodási tevékenysége során megrongálódott közjóléti létesítményt (így a közjóléti létesítmények megközelítését biztosító közlekedési hálózatot) rendeltetésszerű használatra alkalmassá tenni, eredeti állapotába visszaállítani.

Az erdő látogatásakor az *erdősítés* területe (míg a faállomány átlagosan a két méteres magasságot el nem éri) és az *erdőrezervátum* magterülete - gyalogosan, kerékpárral és lóval - csak a kijelölt úton vehető igénybe.

Az erdőgazdálkodó **figyelmeztető táblák kihelyezésével**, valamint a helyben szokásos módon **korlátozhatja az erdő látogatását**, amennyiben az a látogató testi épségét vagy az erdőgazdálkodási munkálatokat veszélyeztetné. Az erdő látogatását vadászat időtartamára **a vadászatra jogosult** – az erdőgazdálkodó hozzájárulásával - **is korlátozhatja**.

Az erdők közjóléti célú feltáró hálózatának bővítésére irányuló lakossági igények, valamint az erdőgazdálkodói, vadgazdálkodói és természetvédelmi érdekek között egyensúlyt kell tartani. Ezen túl az erdei közlekedés különböző módozatait művelő turisták közti ellentmondások feloldására is törekedni kell.

Az erdei közlekedés egyre több ágazatával kell számolnunk, amelyeket össze kell hangolni a hagyományosnak tekinthető gyalogos turizmus számára kialakult feltételekkel.

5.2.4.1. Turistautak

Az erdőtervezési körzeten belül a Budai-hegyek erdeit sűrűn behálózzák a turistautak, amelyek a gyalogos turisták számára feltárják a környék természeti és kultúrtörténeti látnivalóit.

Az erdei turizmus népszerűségének növekedése következtében a jelzett turistautak forgalma és az utak menti berendezések kihasználtsága egyre növekszik.

A jelzett turistautak túlterheltségéről egy-két frekvenciát több útszakasz kivételével nem beszélhetünk.

Igény esetén a turistautak mentén, ahol indokoltnak látszik, ott a túrázás kényelmét szolgáló berendezések (*pad*, erdei bútor *garnitúra*, tájékozódást segítő *tájékoztató tábla*, *tűzrakóhely*) elhelyezésével a közjóléti szolgáltatás színvonala tovább növelhető.

A felsorolt négy berendezés típust (engedélyezési eljárás nélkül) az erdőgazdálkodó az erdészeti hatósághoz az arra rendszeresített formanyomtatvány benyújtását követően (a bejelentést követő 31. nap után) elhelyezheti.

A legforgalmasabb turistautak mentén nagyon gyakori a kisgyermekkel közlekedők, az idősebb, mozgásukban részben korlátozott és a gyorsabb közlekedésre képes túrázók egyidejű tömeges megjelenése.

Az ilyen nagyobb forgalmú turistaút szakaszok időszakos túlterheltségének mérséklése a turistaút szelvényének bővítésével esetleg a forgalmi sávjának szélesítésével többnyire megoldható. Új turistaút kijelölése nem szükséges.

A körzet területének egészére elmondható, hogy minden bemutatásra érdemes területhez el lehet jutni a meglévő turistautakon.

A helyi jelentőségű és általában a közvetlen lakókörnyezetből látogatott közjóléti létesítmények és azok erdős környezete nem teszi szükségessé a jelzett turistaút hálózat bővítését. Erre a célra megfelelőek a gondozott, jól karbantartott sétautak.

A közjóléti fejlesztési terv készítése során új turistaút kialakításának igénye nem merült fel. A Pilisi Parkerdő ZRt. és a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság képviselőivel történt egyeztetések alapján megállapítható, hogy sem erdő-és vadgazdálkodási sem természetvédelmi

szempontból nem kívánatos a turistákat az eddig kevésbé feltárt területekre bevezetni. Az erdőterület eddig turisztikailag fel nem tárt részének viszonylagos nyugalmaát célszerű lenne a továbbiakban is megőrizni.

Az erdőgazdálkodás során előfordulhat olyan eset, amikor egy turistaúttal érintett erdőrészletet végvágást követően (a vadállomány kártételének megelőzése céljából) be kell keríteni az erdő sikeres felújulása érdekében. Ilyen esetben az erdőgazdálkodó köteles a vadkárelhárító kerítés és a turistaút találkozásánál átjáró építésével a gyalogos átjutási lehetőséget biztosítani. Amennyiben olyan erdőrészlet kerül levágásra, amelyen jogszerűen kialakított turistaút halad át, az erdőgazdálkodónak továbbra is kötelessége biztosítani a turistaút gyalogos használhatóságát, vagy az adott terület megkímélése érdekében az érintett útszakasz ideiglenes áthelyezését.

Egyes turistaút szakaszokon tapasztalható a kerékpáros turisták, illetve kisebb előfordulással a lovasok megjelenése is.

Az ilyen, úgynevezett együttes használat feltétele, hogy az erdészeti hatóság azt engedélyezze és a nyomvonal együttes használatával érintett szakaszain megfelelő jelzések hívják fel a figyelmet a közös használatra.

Ilyen esetben viszont a turistaút nagyobb ürszelvényének a biztosítása elengedhetetlen feltétel, hiszen az egy nyomvonalon különböző járművel közlekedők biztonsága a legfontosabb szempont.

Meg kell jegyezni, hogy a földművelésügyi miniszternek (a turizmusért, a természetvédelemért, a sportpolitikáért felelős miniszterek egyetértésével majd kiadott), még meg nem jelent rendelete lesz hivatott szabályozni a turistautak kijelölésének és nyilvántartásának mikéntjét. Ennek a rendeletnek kell majd a meglévő (különböző szervezetek által kijelölt) turistautak jogi státuszát is rendezni.

5.2.4.2. Tematikus nyomvonalak

Az erdőtervezési körzet erdeiben, különösen a Budai-hegyekben nagy igény mutatkozik az erdőterület adta kellemes környezetben különböző tematikus útvonalak vezetésére.

A tematikus utak olyan turisztikai termékek, amelyek különböző közlekedési formák igénybevételeivel megközelíthető természeti és mesterséges attrakciókat fűznek fel egy kiválasztott téma köré.

Ilyen tematikus útvonalnak tekinthetők a tanösvények, spirituális útvonalak (Mária útja, Szent Jakab útja, Gyöngyök útja, Magyarok útja stb.) illetve a sífutó utak és a nordic walking sétautak.

A tanösvényeknek fontos szerepük lehet a környezettudatos nevelésben és szemléletformálásban. Rendkívül fontos azonban a tanösvények (hasonlóan a többi közjóléti berendezéshez) folyamatos használatra kész állapotban tartása, ami a természetes elhasználódást figyelembe véve nem jelentene nagy feladatot, de a helyenként tapasztalható szándékos és értelmetlen rongálás fokozott terhet jelent a létesítmény fenntartójának.

A tematikus útvonalak egy speciális típusa - amely nálunk most van terjedőben (bár régi hagyományokra építkezik) - a zarándok turizmus.

A zarándok turizmus ágai közül a Mária kultuszra épülő Mária út nyomvonala a legkiépítettebb. A körzet területét 28 km hosszón (Zsámbéktól Remeteszőlősig) érinti.

A nyugat-keleti 1400 km hosszúságú út, szakaszosan készül, már járnak rajta, a jelzéseket többnyire felfestették. Az út egyszerre nyújthat spirituális élményt, kikapcsolódást és ismeretszerzést. Az út mindenki számára végig járható, aki a kulturális, lelki vagy természeti értékek

felfedezése iránt fogékony. A túra hossza változó lehet, kezdve a félnapos kellemes kikapcsolódástól a több hetes, embert próbáló vándorlásig.

Készül a térképes zarándokkalauz, a helyszínen pedig jelzések, táblák segítenek az eligazodásban, valamint az út nyomvonala mentén pedig egyre több ajánlott szálláshely várja a zarándokokat.

A turizmusfejlesztésen belül zarándokút kialakítására pályázhatnak az egyházak, így az úti mentális infrastruktúra kiépítéséhez uniós pályázati források igénybevitelére is lehet számítani, ami a zarándokút melletti szálláshelyek és pihenőhelyek megvalósulását nagyban segítheti.

A Mária út nyomvonalának erdőben vezető szakasza mentén (mivel várhatóan egyre többen hosszabb zarándoklat részeként járják az erdei ösvényeket) pihenést szolgáló berendezések, padok elhelyezését javasoljuk.

Az útvonalat kijelölő jelzések festését és karbantartását a zarándokok szervezete elvégzi.

Szükség szerinti gyakorisággal a Mária utat ismertető térképes tábla elhelyezése segítheti az eligazodást, különösen azok számára, akik véletlenül kerültek az útvonalra.

Tematikus nyomvonalnak tekinthetők a sífutásra használt útvonalak, amelyek a téli időszakon kívül sétatakként funkcionálnak, télen viszont hóborította állapotban ezeken a nyomvonalakon a sífutók számára szükséges elsőbbséget biztosítani.

A sífutás az egyik legegészségesebb sport, amelynek megkedveltetésére sokan próbálják ösztönözni az érdeklődőket. A Budai-hegységben hagyományai is vannak a síelésnek annak ellenére, hogy a klimatikus viszonyok nem teszik lehetővé azt, hogy minden évben rendszeresen és tartamosan lehessen hódolni ennek a kedvelt téli sportnak.

A körzetben kijelölt sífutó út jelenleg nincsen.

5.2.4.3. Kerékpáros nyomvonalak

Magyarország kedvező adottságokkal rendelkezik a kerékpáros turizmus fejlesztéséhez, azonban a kerékpáros turizmusban rejlő lehetőségek kiaknázása ez idáig mérsékelttel valósult meg, pedig a kerékpározás integráns élménye lehet a turisztikai élményeknek.

A kerékpározás korosztálytól függetlenül művelhető, bár a kerékpározás legaktívabb résztvevői a fiatal és középkorú korosztályokból kerülnek ki. Az aktív turizmusnak ez a formája a fiatalok körében a legnépszerűbb. A kerékpáros turizmus tekintetében a jövőben folyamatos növekedés várható.

Európában terjednek az olyan komplex kerékpár-turisztikai rendszerek, pl. tematikus utak, ahol az infrastruktúra elemek (utak, pihenőhelyek, kerékpáros szolgáltatások) rendelkezésre állnak és az utak összekötnek településeket, áthaladnak erdő-és mezőgazdasági területeken.

Magyarországon is ugrásszerűen nő a kerékpárosok és azon belül az erdőt látogató kerékpárosok száma.

Ennek a felismerésnek vezetett oda, hogy a Kormány úgy döntött, hogy 2012-ben elkészítteti a természetjáró és kerékpáros turizmus fejlesztési koncepcióját.

A koncepció egyik súlypontját jelentik a budapesti és fejlesztések (főhálózati szakaszok kiépítése). A koncepció feladatákként egyrészt a közlekedési hálózat tömegközlekedési csomópontjaihoz kötődő kerékpáros gerinchálózat kiépítését, másrészt a főváros környéki kerékpárút hálózat bővítését írja elő a kormányhatározat.

A koncepció egyelőre nem készült el, de feltehetően megteremtődik a lehetősége a gerinchálózathoz kapcsolódó kerékpározásra alkalmas erdei nyomvonalak kijelölésére.

Ugyanakkor a kerékpáros közlekedés az erdőterületen az erdei ökoszisztéma és az erdőt látogató gyalogos turisták szempontjából egyes esetekben plusz terhelésként is tekinthető, ezért az erdőben való kerékpáros közlekedés szabályrendszerét is meg kell alkotni, amelyben az általános erdei viselkedési szabályokon túl (szemetelés, védett növények leszedése, tűzrakás,

rongálás tiltása) egyéb a kerékpározással összefüggő szabályok betartására is fel kell hívni a figyelmet pl.:

- betartandó sebességhatár
- közös nyomvonalon közlekedés esetén a gyalogosok számára elsőbbség megadása
- szükséges helyzetekben csengetéssel jelezni a közeledést a gyalogosok számára
- a talaj felszínén erőteljes fékezésekkel okozott talajkárosodás elkerülése
- a kijelölt utakról letérni természetvédelmi területen kívül sem lehet stb.

A Pilisi Parkerdő ZRt. a kerékpározásra kijelölt erdészeti utakon az alábbiakban szabályozza a kerékpározást:

- Az út kizárólag saját felelősségre vehető igénybe!
- Vigyázat, erdőgazdasági járművek feltűnése várható!
- Közlekedési sebesség: maximum 30 km/h !
- Kerékpározás 8:00 – 18:00 óráig a kijelölt utakon!
- A Parkerdő biztonsági okokból az úthasználatot korlátozhatja!

Az erdei úthasználattal kapcsolatban felmerülő kérdés, hogy kerékpáros közlekedést lehet-e más (gyalogos, lovas) közlekedési formával közös nyomvonalon működtetni?

Lehetőség szerint a különböző erdei közlekedési formák számára külön-külön kell nyomvonalat biztosítani. Amennyiben a feltártság sűrűsége vagy egyéb körülmény az önálló nyomvonal kialakítását nem teszi lehetővé akkor (különösen rövidebb szakaszokon) megengedhető, hogy pl. túrakerékpárosok és gyalogosok azonos nyomvonalon (pl. turistaúton) közlekedjenek, de ennek lehetőségét minimálisra kell csökkenteni.

5.2.4.4. Lovastúra nyomvonalak

A több évezredes magyar lovaskultúra nemzeti örökségünk szerves része, hungarikumnak tekinthető, amelynek megőrzése kötelességünk. A nemzet tudatában a válságos időkben is megőrződött a ló iránti tisztelet, amit a ló az ember szolgálatával váltott ki történelmünk során.

Jelenleg újjászületni látszik a magyar lovaskultúra, amelyet támogat a Darányi Ignác terv ötödik alprogramja, amely a nemzeti programok kidolgozását sürgeti.

A Kincsem – Nemzeti Lovas Program feléleszteni kívánja a hanyatlóban lévő lovas ágazatot, amelynek egyik ága a tereplovaglás.

A tereplovaglás erősségei között említi az „*egyedülálló szabad tereplovaglási lehetőségek és kiváló természeti adottságok*”-at, a fenyegetettségek között tartja számon „*a szabad tereplovaglás nem megfelelő jogi háttere (Erdőtörvény)*” az erdei lovaglás szabályozatlanságát.

Az Erdőtörvény módosítása e tekintetben megtörtént (91.§ - 96.§) és tág teret nyitott az erdei lovaglás igényeinek kielégítésére.

A lovas túraútvonalak jelenlegi 4000 km-es hosszát 10 000 km-re tervezi a program növelni, szükségesnek tartja továbbá a szabad terephasználat feltételeinek megteremtését, amelyhez az Erdőtörvény módosítása több ponton is megtörtént.

A Budai-hegyvidék Erdőtervezési Körzet területén lovaglásra kijelölt (piktogramokkal jelzett) lovaglútak nincsenek.

Lovaglásra utaló nyomokkal azonban helyenként és időnként lehet találkozni.

Az erdőtervezési körzet területén működő lovas vállalkozások némelyike tereplovaglást is hirdet honlapján, de az útvonalat nem jelölik meg.

A Parkerdőgazdaság nem ajánlja a lovasok és gyalogos turisták számára közös nyomvonal használatát.

Az országos lovastúra útvonalakhoz való csatlakozásra a körzet területén egyelőre nincs lehetőség, mivel a legközelebbi útvonal (Eurohorse 1) a Dunakanyarban halad.

Állami és helyi önkormányzati tulajdonú erdők területén a lovasok a gyalogosokhoz hasonlóan közlekedhetnek, ott azonban ahol az állami és magántulajdonú erdőterületek mozaikosan helyezkednek el, ott a magántulajdonosokkal történő egyeztetés elkerülhetetlen, bár az erdészeti feltáró hálózat részein a lovaglást ezeken a területeken is megengedi az Erdőtörvény. Továbbá a gyalogos és kerékpáros forgalomra kijelölt útvonalakat is célszerű kerülni, ahol arra lehetőség adódik. Ahol arra mégis igény mutatkozik, ott az együttes használatot az erdészeti hatóság engedélyezheti, ha az együttes használat az erdőlátogatók életét és testi épségét nem veszélyezteti. Ilyen esetben a helyszínen az együttes használatra utaló jelzéseket jól látható módon alkalmazni kell.

A meglévő közjóléti létesítmények lovas túraútvonalakkal történő érintésével kapcsolatban egyedi mérlegelés szükséges. Egyes létesítmények érintését ösztönözni, másokét pedig kerülni kell.

A lovas útvonalak használata során több érdekcsoport (lovasok, földtulajdonosok, lovas túraútvonalak menti szolgáltatók, vadgazdálkodók) érdekét kell összehangoltan figyelembe venniük az érintett hatóságoknak.

Az erdészeti hatóság fontos szerepet tölt be abban, hogy a törvényes szabályozás keretein belül optimális használatot engedélyezzen.

5.2.5. Az erdőgazdálkodás közjóléti szempontú változtatásainak javaslata

Az összes erdőnek, függetlenül a rendeltetésbe sorolástól van tágabb értelemben vett közjóléti szolgáló funkciója, mivel pusztá létével jelentős pozitív hatást gyakorol az egészséges környezet fenntartására a társadalom egészségi állapotára (erózióvédelem, vízbázisok védelme, széndioxid megkötés, élőhely biztosítása természeti életközösségek számára, turizmus, munkahelyteremtés stb.).

Az erdő közjóléti szerepe tágabb értelemben tehát a társadalom jólétének, fenntarthatóságának biztosításában is megnyilvánul.

A kifejezetten közjóléti céllal fenntartott és e cél megvalósítása érdekében kezelt erdők rendeltetései között többnyire megjelenik a közjóléti rendeltetés, bár sok esetben (így a Budai-hegységben is) azt megelőzi más rendeltetés pl. a természetvédelmi rendeltetés.

A közjóléti erdők kezelésével kapcsolatban megfogalmazott törvényi előírás elvárást támaszt az erdő kezelőjével szemben.

Az Evt. 2. §-ban megfogalmazottak szerint: „....az erdei haszonvételek gyakorlása során törekedni kell az olyan módszerek alkalmazására, amelyek biztosítják, hogy az erdő megőrizze biológiai sokféleségét, természetességét,....életképességét, továbbá megfeleljen a társadalmi igényekkel összhangban lévő védelmi, közjóléti és gazdasági követelményeknek, betöltse természet-és környezetvédelmi, közjóléti (egészségügyi-szociális, turisztikai, valamint oktatási és kutatási) célokat szolgáló szerepét....”

Annak érdekében, hogy a közjóléti rendeltetésű erdők megfeleljenek a törvény alapelveiben is megfogalmazott elvárásoknak és a társadalom egyre fokozódó igényeinek, gondoskodni kell ezen erdők hosszú távú fenntartásáról és a közérdeknek megfelelő „speciális szolgáltatás” feltételeinek biztosításáról.

A Budai-hegység Erdőtervezési Körzet erdőkezelési szempontból két egymástól eltérő sajátosságokkal rendelkező térséggel jellemezhető, a hegyvidéki és a peremi térség.

A Budai-hegyvidékhez szorosabban tartozó településcsoport területén található a körzet erdeinek kétharmada. Itt az átlagos erdősültség mértéke is jóval magasabb, mint a körzetnek a

hegyvidék peremén elhelyezkedő, területhasználatát tekintve jobbára agrár meghatározottságú területein. A Budai-hegyvidék erdei egyúttal a Budai Tájvédelmi Körzet részét is képezik, ami védettségükben illetve védett elsődleges rendeltetésükben is megnyilvánul. Az, hogy a körzet területén lévő erdők $\frac{3}{4}$ része védett, hatással van az erdők kezelésére is.

A védelmi és gazdasági rendeltetésű területek az alkalmazott erdészeti technológiák tekintetében is különböznek egymástól, bár az erdőművelési technológiák tekintetében az utóbbi időben egyre több hasonlóság is mutatkozik közöttük, különös tekintettel a természetszerű erdőgazdálkodás irányába tett határozott lépésekre.

A Budai Tájvédelmi Körzet területén lévő védelmi elsődleges rendeltetésű erdőkben az utóbbi 20 évben a természetvédelmi elvárásokhoz igazodó erdőkezeléssel, a tarvágásos véghasználatok elhagyásával az „örökerdő” jellegű állapotot igyekezett fenntartani a Pilisi Parkerdő Zrt.

Az elmúlt 20 évben a kocsánytalan tölgy és a cser makktermése szerény és szórványos volt, a véghasználati fakitermelés erősen visszafogottá vált, a hegyvidéki tölgyesek és cseresek alatt egyre erőteljesebben záródó második szint alakult ki. A kitermelés és a mesterséges felújítás a hegyvidék természetvédelmi jellege valamint a nagymértékű turisztikai hasznosítás miatt nem volt járható út, ezért a véghasználati korú erdőkben ahol a tölgy és a cser újulat összefüggő foltokban megjelent ott kis területű bontásokat alkalmazott a Pilisi Parkerdő Zrt.

A természetes újulat megjelenésére alapozott, kis területekre kiterjedő véghasználati módszer alkalmazása a közjóléti erdőgazdálkodással szembeni elvárásoknak megfelel a turisták által leglátogatottabb területeken is.

A felújuló foltokban a tölgy és a cser dominanciájának megtartása a fakitermelés előtti gondos jelölést és bizonyos mértékű ápolást (sarjleverést) tesz szükségessé.

Az erdőtervezés és erdőkezelés elsődleges célja a területen a közjóléti és természetvédelmi szempontok érvényre juttatása, a faanyagtermelés csak ezeknek a szempontoknak alárendelt cél lehet.

A Pilisi Parkerdő Zrt a lakosság nagyfokú rekreációs igénye és a természetvédelmi szempontból értékes élőhelyek megőrzése érdekében további területeken tervezi a folyamatos erdőborítást biztosító száraló üzemmódra való áttérést.

Míg a tágabban értelmezett közjóléti erdőgazdálkodás figyelembe veszi a természeti értékek megőrzését, az erdőnek a környezet védelmében betöltött szerepét, addig a közjóléti rendeltetéssel rendelkező erdők általában sokkal intenzívebb turisztikai terhelésnek vannak kitéve, ezért az erdőt látogató közönség igényeit szolgálnia kell az erdőgazdálkodónak azáltal is, hogy lehetővé tegye az erdő biztonságos látogatását és biztosítsa a kulturált kikapcsolódás feltételeit.

A közjóléti tevékenységgel érintett erdők kezelése során követendő szempontok:

- arra alkalmas termőhelyeken és erdőállományok esetében törekedni kell a folyamatos erdőborítást, vagy az arra való átállást szolgáló üzemmódú erdőgazdálkodásra való áttérésre;
- vágásos üzemmód esetén az erdő egészségi állapotának figyelembevételével, illetve ha az újulat megmaradását az nem veszélyezteti, a vágásérettségi kor emelésére kell törekedni, a véghasználatot több ütemben indokolt végrehajtani, valamint fokozatos felújítógátás esetén hosszabb véghasználati időszakot kell alkalmazni;
- az erdőfelújítás és az erdőnevelés során változatos korú, fafajösszetételű és szerkezetű, hosszú távon állékony faállományt kell kialakítani, így ennek érdekében többek között – az erdő természetességi állapotának fenntartása mellett – az erdők esztétikai értékét növelő, vagy oktatási célokat szolgáló, idegenhonos, nem intenzíven terjedő fafajú faegyedek szálsankénti elegyítése, vagy visszahagyása is megengedett;

- közjóléti nyomvonalak mentén folytatott erdőgazdálkodás során a jelzett turistautak, a lovaglás és kerékpározás célját szolgáló utak jelzéseit hordozó fákat kímélni kell;
- a közjóléti berendezések és közlekedési nyomvonalak famagasságnyi környezetében fel kell számolni a balesetveszélyt okozó fákat (veszélyt jelentő fák kitermelésével, vagy a veszélyes koronarészek eltávolításával);
- a balesetveszélyt nem okozó odvas fákat (még élő és elhalt fák) az erdőkezelési munkák végzése során az erdei ökoszisztéma fajgazdagságának segítése érdekében kímélni kell, közjóléti létesítmények környezetében azonban a balesetveszély elkerülése érdekében álló holtfat nem szabad visszahagyni;
- közjóléti és természetvédelmi szempontból is javasolt az erdőkezelési munkák során az elegyfajok között az erdei gyümölcsök (madárcseresznye, berkenyék, vadkörte stb.) kímélete és a cserjeszegélyek megóvása;
- biztosítani kell az erdő látogatói számára a közjóléti berendezések akadálytalan használatát és a közjóléti létesítmények környezetében a gondozott, esztétikus környezetet;
- a jelölt turistautak, a lovaglás és kerékpározás célját szolgáló utak nyomvonalán történő közlekedés akadályoztatása esetén gondoskodni kell figyelmeztető táblák kihelyezéséről és megfelelő elkerülő útvonalak kijelöléséről;
- a jelzett turistautak, a lovaglás és kerékpározás célját szolgáló utak nyomvonalának közelítésre, készletezésre történő használatát kerülni kell;
- az erdőgazdálkodónak törekednie kell arra, hogy az erdőgazdálkodási tevékenység minél kevésbé és minél rövidebb ideig zavarja az erdő látogatóit (látogatási csúcsidőszakokon kívüli munkavégzés, a korlátozás időtartamának minimalizálása, a munkavégzés és a kitermelt faanyag kiszállítása során keletkező esetleges károk gyors felszámolása);
- a közjóléti létesítményekkel és nyomvonalakkal feltárt területen végzett fahasználati, erdőkezelési munkák céljáról, fontosságáról, várható időtartamáról ott helyben célszerű az erdőlátogatókat tájékoztatni, ami az erdőgazdálkodó által jogszerűen végrehajtott tevékenységeknek a társadalmi elfogadtatását jelentős mértékben segítheti.

